

A MAGYAR ÍRÓK EGYESÜLETÉNEK FOLYÓIRATA

LYUKAS LÓRÁ

XXXIII. ÉVFOLYAM II.

2024/2. SZÁM

ESSENTIA ARTIS
ÖSSZMŰVÉSZETI TÁRLAT
A PESTI VIGADÓBAN

MERRE TARTUNK?

BESZÉLGETÉS
TURI ATTILÁVAL
A KÖZTESTÜLET
JÖVŐJÉRŐL

JELES JUBILÁNSOK

AZ ÉPÍTETT VILÁG

LELKE

FINTA JÓZSEF
HAGYATÉKA

**BARTÓK
MŰVÉSZETÉRŐL**



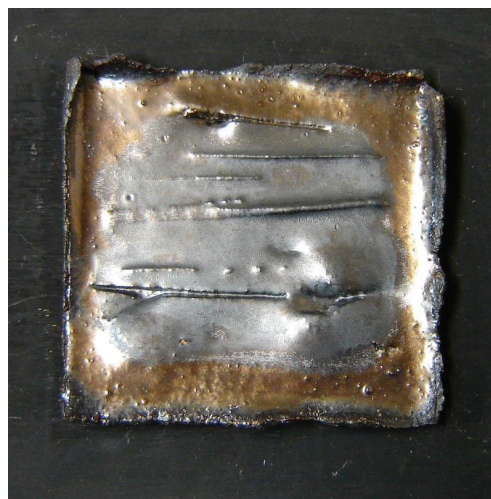
AZ ANYAG BŰVÖLETÉBEN

*Jakobovits Márta
keramikusművész munkái*

Cikkünk a 18. oldalon



Papiruszok



Nagy kör



Zarándoklatok



A kövek emlékezete



A nagy titok



Meditációs helyek

SÁGHY ILDIKÓ SZELLEMI KÖTELMEKHEZ IGAZODVA

„Mindannyiunk közös sorsa a teremtő Úristen és a megváltó Krisztus kezében van. Ezt fontos kimondanom, mert a lehető legváratlanabban, számunkra jó események is be tudnak következni, ugyanúgy, ahogy az emberi civilizációt pusztító pénzhatalom is tud váratlan, negatív történéseket produkálni számunkra. És ezzel szemben – nincsen mese! – csak a felszabadult keresztény lélek tudja felvenni a versenyt.”

Makovecz Imre ezt a meggyőződését 2011 júliusában fogalmazta meg a Lyukasóra számára, a *Makovecz akadémia* címmel megjelent beszélgetésünkben. Lelkesen nyilatkozott az akkor köztestületté vált MMA távlati terveiről, és nem titkolt örömmel számolt be a vörösiszap-katasztrófa utáni, éppen zajló, hatalmas horderejű újjáépítésekről, amelyekben önzetlen társa volt tanítványa és munkatársa, Turi Attila Kossuth-díjas építész. Sajnos, ez az interjú lett a vele készült utolsó interjú is. És gondoljunk csak bele, a fenti idézet Makovecz Imrétől lehet-e idősebb, mint éppen napjainkban?

2023-tól az MMA közgyűlése az akadémia elnökévé választotta Turi Attilát. Ő maga egy korábbi interjúban így vallott a mesterével való kapcsolatáról: „Nem az a kérdés, hogy meghaladom-e a mesteremet, hanem hogy betöltöm-e a helyet, ami nekem lett kiszabva, mind az építészetben, mind a társadalomban.” Az építészetben betöltött helyéről az elvégzett és megvalósult munkái önmagukért beszélnek. A közjóért vállalt feladataihoz pedig csak szívből az Úristen segítségét kérhetjük, olyannyira fáradalmasnak és felelősségteljesnek tűnnek.

Makovecz Imrével 2011 májusában még komolyan beszélhettünk a Lyukasóra folyóirat dolgáról is. Együttműködést javasolt az MMA és a lapunkat kiadó Magyar Írók Egyesülete között, amire írásos javaslatot is kért tőlem. Ezt el is készítettem, és 2011 júliusában, a Kós Károly Egyesülés *Újratervezés* című kiállításának megnyitóján a Szent István-bazilika lovagtermében személyesen adhattam át neki. Istenem, ültünk egy nagy zsákon a kiállítóteremben, hallgattuk a vetített kísérőfilmen az ömlő vörösiszapfolyam partján álló ifjú művész hegedűjátékát, és közben a jövőről beszélgettünk! Aztán Makovecz Imre szeptember végén már nem volt közöttünk...

Am az elkövetkező hosszú évek során mindvégig a vele hallgatólagosan kötött szerződés szellemében igyekeztünk lapot szerkeszteni: nem kötelmekhez igazodva, hanem mert a művészeti életünk, az alkotói létünk szolgálatáról azonos volt a meggyőződésünk. És azt reméljük, hogy ez a közös szellemi munka vagy – merjük kimondani – szolgálat még inkább elmélyülhet majd a jövőben. ♡

„NEM A SÉMMIBŐL JÖTTÜNK, ÉS NEM IS ODA MEGYÜNK”

Beszélgetés Turi Attilával

A Lyukasóra előző lapszámában hírt adtunk arról, hogy a Magyar Művészeti Akadémia közgyűlése az elmúlt év novemberében elnökévé választotta Turi Attila Kossuth- és Ybl-díjas építész, aki 2022-től már az MMA köztestületének alelnökéként tevékenykedett. Az újonnan megválasztott elnökkel nemrég nagyinterjú is készült: Schuster Balázs, a Demokrata munkatársa beszélgetett vele elképzeléseiről, arról az érvényessé váló aspektusról, amely a jövőben meghatározza elnöki teendőit. Az alábbiakban ezt a beszélgetést olvashatják. (A szerkesztő)



Turi Attila
az óbudai
Makovecz
Szalonban

– Ön mesterének vallja Makovecz Imrét. Most annak az akadémianak az elnöke lett, amelyet egyesületként éppen a mestere alapított...

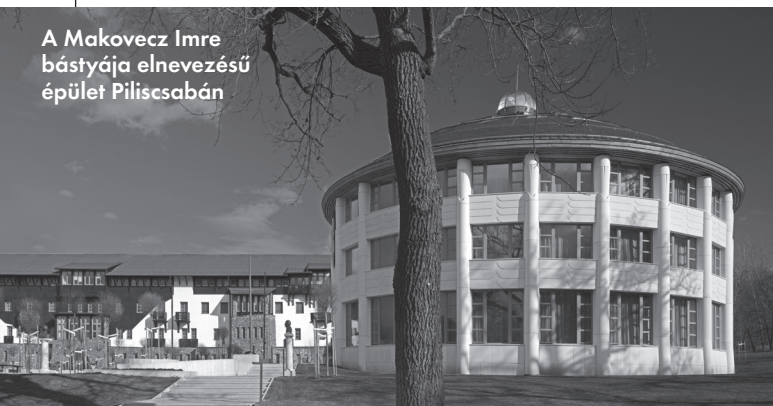
– Makovecz Imre egyik oldalról a mesterem, másik oldalról pedig az akadémianak alapító, örökös tiszteletbeli elnöke. És az a szellemiség, amelyet az alapítók meghatároztak, valójában kötelezettség. Katonás emberként azt mondom: végrehajtjuk mindazt, ami ebből fakad, amire az adott kornak, az adott viszonyok között szüksége van.

– Hogyan fogalmazná meg az MMA küldetését?

– Az akadémia működését az alapszabályunk rendezi. Ugyanakkor a köztestület tevékenységei nem tudnak csupán szabályokba rendeződni, hiszen a szellemi természetű dolgok nem írhatók le, csak körülírhatóak. Ez a körülírás Makovecz Imrétől származik, aki 2006-ban skiccpauszra írt széljegyzetében a Kárpát-medencét beborító, fénylő, erőt és tartást adó hálóként jellemzi az akadémiát. Ezt a hálót egyfajta elegancia lengi körbe, amely kifejezésben testet ölt a kultúra. Elegancia nemcsak a

magaskultúrában, hanem a környezetkultúrában, az étkezéskultúrában, a neveléskultúrában, az öltözködéskultúrában is. Utóbbiról eszembe jut, amikor Makovecz Imre a fiának, Palinak egyszer mutatott egy fényképet, amelyen három fiatalember ült egy padon, valamikor az 1900-as évek elején. Kérdezte a fiát, tudja-e, kik ezek. Azt válaszolta, nem, de olyan „úriforma népek”. Imre erre azt mondta: a középső a dédapád, aki asztalosinas volt. Magyarán: az asztalosinas egy vásáron, egy ünnepnapon úgy festett, hogy mai szemmel már úriforma népek néz ki. Ez a közösséget átható elegancia az, amely bizonyos értelemben a legjobban kifejezi akadémiánk lényegét, és amelynek éltetése a feladatom az elnökséggel.

A Makovecz Imre bátyja elnevezésű épület Piliscsabán



– Makovecz Imre egyik kedvelt képe volt a fa: lombozatával és gyökérzetével. Ez jelenik meg az akadémia szervezetében is?

– Ha úgy tetszik, igen, nézzük csak meg a nemrég létrehozott regionális szervezeteket.

A gyökérhálózat, amely ugyanolyan lombozat, mint amit felül látunk, azzal a különbséggel, hogy utóbbi feladata a napfénynek az integrálása és átalakítása, míg előbbi lényege a föld sóinak az átalakítása – a két fél között pedig a törzs ritmikusan közvetít. A regionális hálózatok lényege az általunk „láthatatlannak” nevezett művészek elérése, támogatása, olyan művészeké, akiknek a megjelenés, a közszereplés, a megmutatkozás nem feltétlenül velük született tulajdonságuk. Ha a fa hasonlatánál maradunk, van egy zárt, háromszázhatvanöt fős lomb, ők az akadémikusok. Nem elsősorban értük van az akadémia, viszont ők fémjelzik az akadémia. Körülöttük pedig ott a csaknem ezerfős köztestületi tagság, amely folyamatosan bővül a Magyar Tudományos Akadémia mintájára. És természetesen ott vannak a művészeti ösztöndíjasaink, akik három éven át kapnak támogatást, valamint a művészjáradékban részesülők is.

– Megválasztásakor egy interjúban azt mondta, hogy bár másfél évig az akadémia alelnöke volt, a nagy választóvonal az elnök és a többiek között a felelősségben, intézkedésben húzódik. Most, immár gyakorló elnökként ezt még inkább tapasztalja?

– Azt szoktam mondani, hogy olyan ez, mint egy hajó, amelyen számos ember dolgozik azért, hogy a megfelelő irányba menjen. Nem lehet rángatni a kormányt vagy éles fordulatot tenni, mert a hajó oldalra dől. Lehet bizonyos korrekciókat végezni, de egy akadémia funkcionális természeténél fogva komótosabb szervezet. Tehát szó nem lehet arról, hogy ma ezt csináljuk, holnap meg homlokegyenest az ellenkezőjét. Egy hajón a kapitány után két poszt van: az elsőtiszté, aki a legénységet irányítja és a capóé, a géptiszté, aki a technikáért felel. Én eddig ez voltam lent a gépházban, a „csináljuk meg” típusú dolgokban vettem részt. Ehhez képest most kapitányként föl kell mennem nagyon magasra, ahonnan a perspektíva is más, kitágul a látóhatár. A napokban tartott elnökségi ülésünkön megbeszéltük a konkrét feladatokat, hogy ki mit vállal, mivel az alapszabályunk az alelnökök feladatáról valójában nem sokat árul el. Hála az égnek megvannak azok az emberek, akik személyében szerintem kiváló elnökséget kaptam magam mellé. A számos elnöki teendő mellett tovább viszem az alelnökként megkezdett feladataimat, tehát a Műcsarnok és a Magyar Építészeti Múzeum ügyét, valamint a háromezrelékes törvényt.

– Előnyt jelent elnökként az, hogy építész létére olyan világból jön, ahol sok embert kell mozgatnia, irányítania?

– Ha Makovecz Imrere gondolok, kétségtelen, hogy az ő gondolkodásában – és abban a fajta teremtő akaratban, amilyen neki volt, és amihez csatlakoztak a társai – benne van ez a fajta építészfelfogás. Nekünk több tucat, sőt akár több száz emberrel kell együttműködnünk ahhoz, hogy létrehozunk egy épületet és környezetet. S hangsúlyozom, éppenséggel nem csupán egy házat alkotunk, hanem közösséget is, amelynek az épület egyfajta burka, formai kifejezése létének és lehetőségének. Ebben a megvalósítási folyamatban kompromisszumokat kell tudnunk kötni, meg kell hallgatnunk másokat, és strukturáltan kell tudnunk dönteni a nagy cél érdekében. Az egyik oldalon persze mi vagyunk a leginkább földhözragadt művészek, ha például a statikára, a gazdasági szempontokra gondolok, a másik oldalon viszont ez a fajta képesség óhatatlanul erősebb társadalmi beágyazottságot jelent. Hiszen laknia mindenkinek kell valahol, és az építész az a művészeti ág, amely körbe ölel bennünket.

– Milyen célokat tűzött ki maga elé hároméves elnöki ciklusára?

– Roger Scruton után szabadon fogalmazva három alapvető szempontot látok, amely minden közösségértetés alapja, és ez vonatkozik akadémiánkra is: a holtak tisztelete – azaz a hagyomány éltetése –, a belátható, fenntartható közösség működése és a hagyományozás képességének elve. A tuc-tuc zene mellett, ne felejtjük el, hogy vannak maradandó értékek, mint Kodály vagy Bartók életműve. Fontos tisztában lenni azzal, hogy aki a horizontját az egész világra emeli, és az életét a bálnák megmentése és az esőerdőirtás káros hatásaira való fókuszálás teszik ki, sokszor a szomszédját nem látja, hogy az milyen segítségre szorul. Divatosabb ebben a kitágult világban világpolgárnak lenni, holott a belátható közösség tartalmas éltetése az elsődleges kötelesség. Ez nem azt jelenti, hogy ne tekintsél ki, ne legyél művelt, nem jelenti azt, hogy zárkózzál be, hanem ezen belül tudjál alkotni, segíteni, és ennek az eredményei vigyenek tovább. Akárcsak a népművészeti mintáknál, amelyekről Makovecz Imre azt mondta, hogy aki ebben az elzárkózást, a nacionalizmust látja, az felettébb tudatlan, mert nem érzékeli, hogy egy világminta rejlik benne. A hagyományozásnál korántsem a „bezzeg az én koromban” típusú hozzáállásról van szó, hanem kezdeményezésekre gondolok, amelyeket tényleg folytatni tud az utánunk következő nemzedék.

– Ez a terve az építészeti múzeummal is?

– Igen, ott azt szeretném, ha nemcsak műtárgyakat állítanánk ki, ha-



A Nemzeti Kulturális Tanács alakuló ülésén, 2020 februárjában

Turi Attila a Nemzeti Kulturális Tanács élén

Turi Attilát, az MMA elnökét nevezte ki Orbán Viktor miniszterelnök a Nemzeti Kulturális Tanács élére. A tizenhét kultúrstratégiai intézmény vezetőjéből álló szervezetet február 9-étől vezeti, a társelnök továbbra is Csák János kulturális és innovációs miniszter. A Nemzeti Kulturális Tanács alakuló ülését 2020 februárjában tartotta. „Magyarország felelősséget vállal a nemzeti kultúra megőrzéséért és a nemzeti identitás megerősítéséért, amely keretében biztosítja a nemzeti kultúra és a kulturális értékek egyenlő esélyű hozzáférhetőségét és megőrzését a jövő generációi számára” – fogalmazza meg a tanácsot életre hívó törvény.



A Magyar Építészeti Múzeum és Központ tervezési szerződésének aláírása

FOTÓ: NYÍRÓ SIMON

nem megmutatnánk, hogyan alkottak eleink. Egy nagy termet képzelek el részekre osztva, ahol ott áll Ybl asztala, ott van Makovecz asztala, és ott látható Reimholz Péter asztala is, mindazokkal az attribútumokkal, amelyek rájuk jellemzők. Hogy egy pillanat leforgása alatt megértse a látogató, hogy ők ebben a világban éltek. Szeretnénk olyan multivizuális teret létrehozni, amelyben vetítéssel, mozgó falakkal, zenével átélhető építészetünk belső lényege, a tér művészete. Emellett hétköznapi, húsba vágó kérdésekről is kell tudni beszélni. Mondjuk, hogyan fejlődött száz év alatt a fürdőszoba – szolgáltatni szeretnénk ezen a helyen a több tízezer építkezőnek, elfogulatlan, de átfogó tudást átadni nekik. Be kell mutatnunk, hogy a kapcsolódó társművészetek miként segítenek megteremteni a legfontosabbat, az otthonosság mindent átható érzését. El kell jutni a hétköznapi azon szintjére, amely még nem kommersz, nem igénykövető, hanem példamutató. Ellenkező esetben az építész csak egy álszellemi elit szórakoztatóiparává lesz.

– *Mennyire tartja fontosnak, hogy az akadémia aktuális ügyekben állást foglaljon, megnyilvánuljon?*

– Természetesen fontos, de nem mindegy, milyen közegben teszi ezt. Az akadémia nem érekbirkózásokba kell szállnia, de hasznos, ha nézőpontot tud megfogalmazni. Erre egy példa, hogy az MMA építőművészeti tagozatával idén februárban adtuk ki nyilatkozatot a korábbi Atrium Hyatt, majd Sofitel Hotel átalakítása ügyében. Természetesen tudomásul kell vennünk, hogy a házak is átalakulnak, főleg ebben a mai „kabátépítészetben”, amikor egy külső héjnak nincsen sok köze a belsőhöz. A modern építészetnek megvan ez a problémája, hogy a tartószerkezet és a külső megjelenés adott esetben el tud válni egymástól. De itt sajnos arról van szó, hogy volt akadémikus-társunk, az öt éve elhunyt Zalaváry Lajos művének lényegét teljesen figyelmen kívül hagyják. Arra hívtuk fel a figyelmet, hogy egyfajta látványkisajátítás történik, ami Budapest központjában sok szereplő esetében megtörténik. Az, hogy mi, polgárok mit látunk belőle, nem igazán érdekes, hasonlóan a toronyházak esetéhez. Óriási probléma, hogy az építészet üzenetei a gazdasági szempontoknak rendeltettek alá. Budapest, illetve Magyarország egyik legfontosabb pontjára egy kirívóan harsány dolog kerül, de annyit meg tudunk tenni, hogy ezt kulturált és művészeti szempontokkal alátámasztott módon elmondjuk. Ezzel egyfajta pozíciót próbáltunk elfoglalni, nem szeretnénk volna átadni az ügyet másnak. Felhívtuk a figyelmet. Ezt szeretném a jövőben is, ha az akadémia higgadt nézőpontokat megjelenítő állásfoglalásokat adna olyan kérdésekben, amelyek fontosak a társadalomnak.

– *Ahogy az épített környezetben, a kultúra máshol is velünk él, a használati tárgyainkban, az öltözködésünkben. De a mai, eliparosodott világban ez tömegkultúráként jelenik meg, az is egyre alacsonyabb nívón. Viszont itt felmerül: használhatjuk egyáltalán a magas vagy az alacsony jelzőt a kultúra esetében? Kell az akadémianak foglalkoznia ezzel a problémával?*

– Az akadémia feladata a kultúra folyamatosságának biztosítása érdekében az értékek állandó felmutatása. Persze nem úgy, hogy annyit mondunk: bezzeg ebben vagy abban a korban! Magyarországon nagyon nehéz és terhelt kérdés a magaskultúráé, a népi-urbánus vitát is meghatározta, és sok más réteg ráakodott. Kétségtelen, hogy van egyfajta magaskultúra, az előadóművészet és alkotóművészet kiválóságai pedig megtalálhatóak az akadémikusaink és köztestületi tagjaink, ösztöndíjasaink között. De kultúrának nevezzük az öltözködéskultúrát,

az agrikultúrát, az étkezéskultúrát, a lakhatás- és környezetkultúrát, a hétköznapi kultúráját is. Mindazt, ami meghatározza az életünket, egy nemzet, egy társadalom mibenlétét. Merev dolog volna azt kijelenteni, hogy az Operában játszott nagy sikerű előadás fog „lecsorogni” a mindennapi viselkedéskultúrába.

– *Más forrásból viszont ma éppen ez történik.*

– A mai korban is fontos volna kimunkált szellemi tartalmak átvétele a mindennapi kultúrájába, viselkedésébe, hogy ne csak a kommersz tartalmakat tekintsék az emberek követendőnek. Mert sajnos gyakori tapasztalat, hogy a televízióban, az interneten látott „sztáralűröket” felvéve sétál a kislány a falusi főutcán is. Az utánzás a kultúra alapvetése, de érezzük, hogy valami itt nem stimmel: olyan, mintha kihelyeződne a tér egy másik térbe. Nem ott élnek meg az életüket az emberek, ahol meg kellene élniük, hanem egy virtuális közegben, virtuális viselkedési mintákkal, következmények nélkül. Valaki belegendolt például abba, hogy az erőszakon túl mit üzennek még a lövöldözős játékok? Hát valakinek el is kellene temetnie a halottakat! A valóságban nincs ilyen, nincs következmények nélküli világ, sem itt, a földön, sem a szellemi életben. Az ösmintákat magunkban hordozzuk, részei vagyunk egy folyamatnak, nem a semmiből jöttünk, és nem is oda megyünk.

– *És akkor eljutottunk a népművészethez.*

– Igen, hiszen nekünk a hétköznapi kultúrát is életünk kell. Ezért nagyon fontos az, hogy a népművészet külön tagozaton belül jelen van az akadémian. Ez nem múltba révedés. Megint csak alapító atyánkra tudok visszautalni, aki azt vallotta, hogy a népművészetben olyan ősi tudás rejlik, amely a többi művészetben már nincs mindig olyan elemi erővel jelen. A sárkányos minta, amely fekete és fehér, egybevágó és egymásba olvadó mintáival hézagmentesen betakar egy teljes felületet, egy világnak a képe. A sötétség és a világosság, ami mindenhol feltűnik, elég csak annyit mondanom, hogy Zarathusztra világossága és sötétsége, vagy jin és jang. Ez a világ képe, amikor egy kép beszél. Ezért mondom azt, hogy fel kellene fedezni újra a képbeszédet, az imaginatív gondolkodást, nem pusztán az ok-okozati, racionális gondolkodásban működni. Utóbbi nem, vagy kevéssé tudja az érzelmeket és az akaratot beengedni a maga körébe, mert azt nem tudja uralni. Pedig mindannyian tudjuk, hogy egymás közti viszonyainkban az érzelmeink és a tettvágyunk sokkal meghatározóbb, mint a kauzális gondolkodásunk. Mi, művészek tudjuk, hogyan csatornázzuk ezt be, és képesek vagyunk megmutatni általa, hogy ez teszi teljessé a világot.

– *Sokszor beszél a szépségről, a jóságról és az igazságról. Mit mondanak ma nekünk ezek az alapvető fogalmak?*

– A görög filozófia három alapfogalma több mint két évezreden keresztül nem volt megkérdőjelezve. Ám az Istentől kapott fogalmakat felváltotta a felvilágosodás, később a modernitás fogalomrendszere. A szépség ma érdekes, trendi, az igazság legfeljebb ösztönesség, a jóság helyett pedig az érdek kerül előtérbe. A szépség–jóság–igazság olyan, amit nem boncolgatunk – amikor elkezdjük boncolgatni, abból mindig valami butaság sült ki. A művészet nem kerülheti meg ezt a hármasságot. Érdemes látni, hogy a görögöknél a szép és a torz között folyt a harc. A szépség volt az a rendezőelv, amire egy társadalom működőképességét, egészségét alapozták. Leonardóról meséltek egy történetet: valaki mutatott neki egy repülő szerkezetet, majd a mesternek lelkesen ecsetelte, hogyan fog működni, és milyen nagyszerű lesz, mire Leonardo azt mondta, hogy nem fog működni. Miért nem? – kérdezte tőle elképedve az ember. Leonardo annyit mondott: mert nem szép. Ma a hasznosság és a szépség egymással szembeállítható fogalmak. Ma nem az a kérdés, mi a szép – mindenki mást tekint szépnek. Nem az a kérdés, hogy kinek van igaza – mindenkinek igaza van. Én mégis azt gondolom, van abszolút szép, abszolút igaz és abszolút jó. Ezek léteznek. Ha a szépségnél maradunk, ennek az a szerepe, hogy olyan öspéldát mutasson, amelyben rend van. Legfőbb feladatunk olyan kezdeményezések, hagyományozások megfogalmazása, megmutatása, amelyek a belső igaz tartalom szépségen keresztül való megjelenésével, jóra való tettekre sarkallják a közösséget és az utánunk jövőket.

ESSENTIA ARTIS

Összművészeti tárlat a Pesti Vigadóban

Balog Vera:
Traverata
együttes
FOTÓ:
RAFFAY ZSÓFIA



Lapunk megjelenésekor olvasóink még éppen elérhetik az MMA művészeti ösztöndíjasainak nagyszabású tárlata, az *Essentia Artis* kiállítás megnyitóját a Pesti Vigadóban, valamint válogathatnak annak bővített műsorkínálatából.

A Magyar Művészeti Akadémia 2023-ban végzett ösztöndíjasainak munkáiból március 1-jén nyílik kiállítás, amely május 7-éig várja a látogatókat. A rendezők ezzel a szlogennel hívják fel a figyelmet az eseménysorozatra: „Közel 160 művész, 3 tematikus nap: filmvetítések, koncertmaraton kicsiknek és nagyoknak, táncház, szinkronizációs játékok, gyermekfoglalkozások, tárlatvezetések.”

Turi Attila, az MMA elnöke a műsorfüzet köszöntőjében ezt írja: „Ahogyan egy alkotás fokozatosan formálódva az alkotó szellemiségéből születik meg, ölt testet, úgy a Magyar

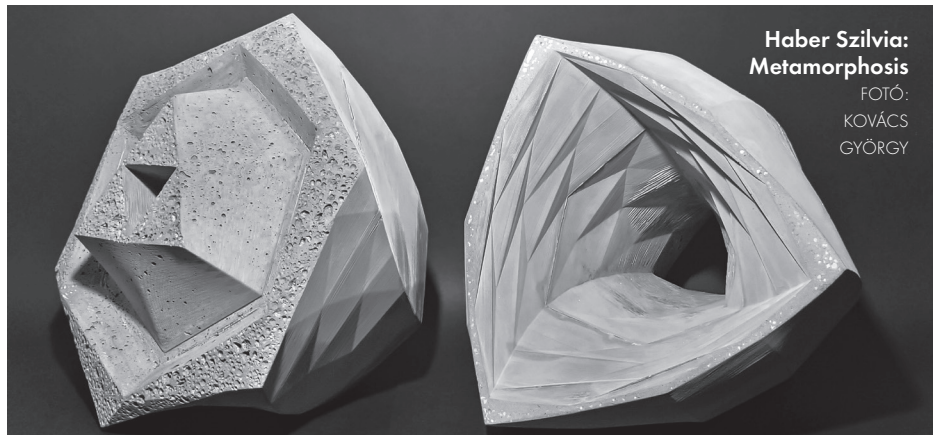
Majoros Áron Zsolt:
Mellényes



Boros Miklós János: Merőleges valóságok I.
FOTÓ: NYÍRI JULIANNA

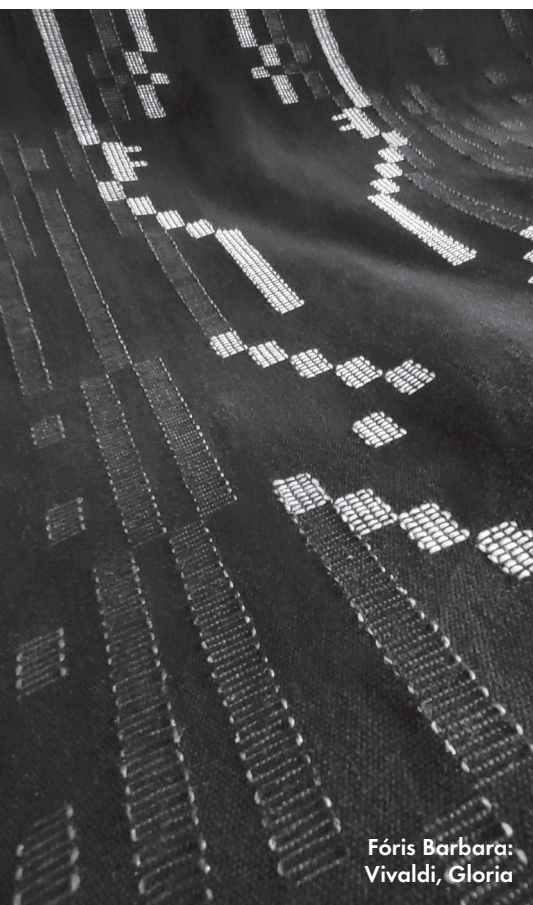


Haber Szilvia:
Metamorphosis
FOTÓ:
KOVÁCS
GYÖRGY





Szentgyörgyi
Szandra:
Möbius lámpa
FOTÓ: HFDA



Fóriis Barbara:
Vivaldi, Gloria
FOTÓ: HFDA

Művészeti Akadémia is alakítja és fejleszti a művészeti életpályamodell rendszerét, szem előtt tartva a köztestület mindenkori küldetését: a hazai művészeti élet egészének képviselését.” Majd így folytatja: „A 2023-ban végzett ösztöndíjasok idei összművészeti programsorozata, az *Essentia Artis* összekapcsolja az ország szinte minden szegletét, átível a határokon, s felhívja a figyelmet hazánk élő és tovább épülő kultúrájára, rámutat a hagyomány és a művészi innováció összefüggéseire és arra, hogy az egyén csak közösségben válhat igazán teljessé. E gondolatok jegyében ajánlom minden érdeklődő figyelmébe az *Essentia Artis* összművészeti eseménysorozatot.”

Az *Essentia Artis* összművészeti képzés önmagát, ahogyan azt Csáji Koppány László, az MMA kutatóintézetének igazgatója részletezi is: a kiállításon képzőművészek, iparművészek, fotóművészek, filmesek, építészek és népművészek vesznek részt. Ehhez három tematikus nap kapcsolódik a Vigadó rendezvénytermeiben: a népművészek, a film- és színházművészek, valamint a zeneművészek,

irodalmárok és művészetelméleti alkotók egy-egy napja.

Iski Kocsis Tibor festőművész, grafikus a tárlat kurátoraként pedig erről referál a *Fidelio* különszámában: „Az idén második alkalommal nyílik meg az ösztöndíjasok *Essentia Artis* című tárlata a Pesti Vigadó hatodik emeleti termeiben... A tárgyalkotó művészek munkáit egy térben, izgalmas, egymásra reflexív analógiák mentén rendezzük. A vizuális művészetekben mára megszűntek a konkrét stílári és műfaji határok: az absztrakt formanyelvet mutató művek és a figurális, realiztikus vagy szürreális alkotások egyaránt részei a kortárs szemléletnek. Az elmélyült kutatások eredményéről beszámoló ösztöndíjasok átfogó képet adnak kultúránk széles spektrumáról. A kurátorok közös munkája nyomán rendezett kiállítás egy olyan képzeletbeli utat nyit meg, amelyen a különböző művészeti területek között létrejött mikro- és makronarratívák mentén haladva, a látogató felfedezheti a Kárpát-medencei vizuális kultúra új horizontjait.”

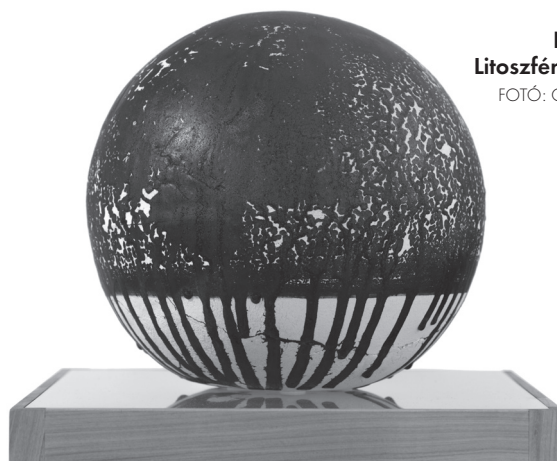
❖ (Az MMA híradása nyomán: W. I.)



Horváth Márk az Akárki című szólóelőadásban FOTÓ: JUHÁSZ MÁTÉ



Boros Miklós János: Merőleges valóságok II.



Néma Júlia:
Litoszféra – Metal I.
FOTÓ: CZIGÁNY ÁKOS

SERES GERDA

HOSSZÚ ÚTON

Korniss Péter akadémiai székfoglalójáról



Több mint ötven év szakmai tapasztalatát összegezte a Pesti Vigadóban a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth-díjas és Pulitzer-emlékdíjas Korniss Péter fotográfus, az MMA rendes tagja székfoglalójában. *Széktől Székig* világokon át kalandoztunk, ám ami örök: az emberi kapcsolatok és a közösség ábrázolása.

„Az emlékezet szerepe, hogy eltávoljunk, megőrizzünk információkat, élményeket, és ez a fotográfiai emlékezet definíciójának is beillik” – kezdte a Magyar Művészeti Akadémián január 16-án tartott székfoglaló előadását Korniss Péter. A fotográfus több mint ötven évet töltött a hagyományos paraszti kultúra fényképezésével, a leghosszabb utat mégsem a falvak közt ingázva, hanem belül, önmagában kellett bejámnia. Előadásában pályája különböző szakaszairól beszélt, amelyek mindegyike új gondolatokból építkezett, és új tapasztalatokat hozott.

Hangsúlyozta: amikor fotográfiáról beszél, a dokumentarista fotográffiát érti rajta, hiszen ő egész életében ezzel foglalkozott. „A magyarban van egy kiváló szinonima a fényképezésre: a megörökít. Utóbbi tökéletesen érzékelteti a múlt idő megragadásának és megőrzésének lehetőségét. Az exponálás pillanatában a jelenből egy gombnyomásra múlt lesz; ez a gondolat öntudatlanul munkál a fényképezésben, és Széken még erősebben éreztem ezt” – fogalmazta meg.

Beszélt arról, hogy bár Kolozsváron született, már felnőtt, budapesti lakosként járt először a szülővárosától hatvannégy kilométerre fekvő faluban, Széken. 1967 novemberében Novák Ferenc Tata vitte el – aki már többször járt ott –, és egyből a táncházba vezetett az útjuk. „Széki viseletet, táncot láttam már színpadon, de ott olyan volt, mintha a XIX. századba röpültem volna vissza. Elhatároztam: ezt kell fényképeznem, és megmutatnom Budapesten, hiszen a magyar fővárosban erről akkoriban semmit sem tudtak. Amikor megmutattam a képeket, többen kérdezték, melyik táncgyűjtést fotóztam. Olyan újságíró is akadt, aki egy kiállításon – évekkel később – megjegyezte: egy kicsit túl vannak öltöztetve.” Hozzátette: a politika bűne, hogy Erdélyről nagyon keveset tudtak, noha kétfélmillió magyar élt ott akkoriban. Az 1970-es évek második felére – részben a széki mintára indult magyarországi táncházak hatására – ez valamelyest oldódott. „A széki táncház elindított azon az úton, amelynek első szakaszában még élő népszokásokat kerestem a megörökítés szándékával” – mondta. Novák Ferenc Tata, Kallós Zoltán és Martin György segítségével számos helyre eljutott Kalotaszegtől Gyimesig, ahol még élt az eredeti paraszti kultúra. „Elképráztatott a látvány, a népszokások gazdagsága, a hagyomány mesterei formákat komponált, néha úgy éreztem: ezeket szinte készen kaptam.”

Am 1975-ben megjelent *Elindultam világ útján...* című albuma némi hiányérzetet hagyott benne. A hagyományos események mellett, a hétköznapi szünetelt képeit számba véve erősödött benne meg a felismerés, hogy meg kell mutatnia az ünnepek mögött a hétköznapi fáradtságos világot, az embert emésztő keserves munkát. Az újabb kötetben a megörökítés szándékán túl a saját gondolatait igyekezett megfogalmazni. „A munkám középpontjában az embernek kell állnia. A fotográfia nyelvén a leglényegesebb dologról: a közösségekről, az erős emberi kötődésekről akartam mesélni.” Megjegyezte: „Kallós Zoltán segítségével Máramaros román falvaiban is tárt ajtók fogadtak, egyre gyűltek a képek és a tapasztalatok. Egyre több hasonlóságot fedeztem fel: a dallamokban, az építészeti elemekben, a táncokban, a magyar és román falvak után pedig tudatosan fényképeztem szlovákokat, szerbeket. A közös hétköznapi, a közös sors érdekelt, mert – ahogyan Bartók is hirdette – több a közös, ami összeköt bennünket, mint a különbség, ami elválaszt.” Így állt össze az 1979-ben megjelent *Múlt idő* című kötet.

„A fotográfia gondolkodásmód kérdése. Ahogyan gondolkodom, aszerint látok. A képek a fotográfus mondanivalóját, véleményét is tükrözik, ez az ő felelőssége” – tette hozzá. Majd kifejtette: rájött, hogy ő „hosszútávúfutó”, mert ez az attitűd lehetőséget ad az ismerkedésre, elmélyülésre, a személyességre és a változások hű követésére. „Az 1960–70-es években nyitottsággal fogadtak, áradó vendégszeretet jellemelte a falvakban élőket, bár a hatósági korlátozások – például egy időben külföldi állampolgárok nem szállhattak meg magánházaknál – nehezítették a helyzetet. A diktatúra – bár az emberek életében brutális károkat tett – a széki hagyományokat meg sem érintette – fűzte hozzá. – Széken állt az idő, s nekem erről nem volt több mondanivalóm.”

Ezt követte az ingázók tematikája, amely újabb felismerést hozott Korniss Péternek. „Ezek az emberek falusi háttérrel indultak a városba dolgozni, ahol nem tudtak gyökeret verni. Eleinte azt gondoltam, másként kell fényképeznem. A helyzet sem kínált otthonosságot. A tárgyilagosságot erőltettem, objektív, külső megfigyelő akartam lenni, ám az első hónapok képei csapnivalóak lettek. Aztán a hírhedt fekete vonaton megismerkedtem egy kubikosbrigáddal, elfogadtak mint fotográfust és mint embert, így természetesebben kezdtem fényképezni, oldódott a görcs.”

Korniss Péter ekkor jött rá, hogy nem tud távolságot tartva fotózni, szüksége van a személyes kapcsolatra, a bizalomra, és ez nem csorbítja a képek igazságát. „Alkatiilag nem tudok objektív távolságtartással dolgozni” – jegyezte meg. A már említett brigádban talált rá *A vendégmunkás* kötet főhősére. Tíz éven át fotózta Skarbit András napjait.

A rendszerváltás környékén azonban a széki változások újabb témát szolgáltatottak. A kelet-európai idő a rendszerváltással kiközösített a medréből, a falvakban jól látható változások mentek végbe, amelyeknek számos előnye is volt, azonban a városi kultúra egyre nagyobb teret hódított, az idegen kultúra bevette magát a házakba a televíziókészülékeken keresztül. Már nem kapaszkodtak össze az utcán a fiatalok, a táncház helyett pedig a presszóban találkoztak. Korniss Péter arról is beszélt, hogy zavarta a régi és új formák keveredése, a rendezetlenség. „Nem sírtam vissza a régi világot, ám mint fotográfus nehezebben boldogultam a szétesett látvánnyal, a zavaros kompozíciókkal, talán ez vezetett el a beállított képekhez.”

Keresztlánya édesanyja, Mari kérésére Széken született az első beállított, vagy ahogyan Mari nevezte: igazi kép. „Feszített, hogy a régi



Menyegző



Nagymama unokákkal



Farsangkor



Falusi iskolások

világot már csak ekként tudom megmutatni, és ez új fotografiai hozzáállást kívánt. Megjelent a sűrítés szándéka. A valóságból építkezve nekem kellett összeraknom a különböző elemeket. Az 1998-as *Leltár* ezt a változást mérte fel.”

2003-ban a betlehemezés nyomába eredt, a szokás Kárpát-medence szerte élt bizonyos településeken, azonban nem házaknál, hanem művelődési házakban játszottak. Korniss Péter a *Betlehemesek*-sorozat első változatát csalódásként értékelte, úgy vélte: nem sikerült túllépni a megörökítésen, kevés volt a hozzáadott érték. A téma azonban továbbra is foglalkoztatta, és néhány évvel később a debreceni éves betlehemestálkozók lehetőséget teremtettek ennek újragondolására. „A falusi csoportok bejátszották a várost: bérházak udvarán, a piactéren, a plázában betlehemeztek. Ez alkalmat kínált arra, hogy az autentikus paraszti hagyományt a modern városi életforma szinterein fényképezhessem.” A megrendezett képeken a régi–modern, népi–városi és szakrális–világi hagyomány ellentmondásaival szembesülünk.

Korniss Péter 2012-ben ezzel mutatkozott be a Várfok Galériában, amely azóta is képviseli. A fotográfus szerint ez a sorozat máig fontos szakaszhatárt jelez. Később ismét a szociológiai értelemben vendégmunkásként Budapesten dolgozó széki asszonyokat kereste meg. Megjegyezte: ez volt több évtizedes munkájának legkeszevsebb szakasza, rengeteg visszautasításban volt része, majdnem feladta. „Bizalmatlanabb lett a világ, a székiek is. Ha nincsenek több évtizedes barátságaim, nem álltak volna kötélnek az asszonyok. Ők az utolsó generáció, amely még népviseletben élte le az életét, egy eltűnő világ emlék-

műveiként tekintetem rájuk.” A városi lakásokban pedig a kiszakítottág, idegenség érzetét keltették. Ez lett a *Folyamatos emlékezet* befejező része a 2017-es nagyszabású tárlaton, a Magyar Nemzeti Galériában.

A fotográfus régóta gondolkodott azon, hogy érdemes lenne kizárólag Székről összeállítani egy anyagot, ám az ötven év képei közül a jelen ábrázolása hiányzott. „2021-ben a Covid-járvány idején elrendelt korlátozások enyhítésével ismét Székre látogathattam, Mari sírjához. A járvány idején hunyt el, így a temetésén sem lehettünk ott. A temető után a templomba mentünk. A népviseletbe öltözött, konfirmáló lányok mindegyike maszkot viselt, a korábban elszigetelt falu a globalizált világ részévé vált.”

Korniss Péter ebben meglátta a lehetőséget, és így lett teljes a tavaly megjelent *Hosszú úton* című könyv. „Az ember mindig előlről kezd, és ahogyan elkezdtem, minden pillanatban azzal szembesültem, hogy Szék megérkezett a jelenbe.” A hagyományos széki múltat egy holland férfi őrzi a saját múzeumában, ritkaságszámba megy a saját megművelt föld, alig járnak a falu egyetlen kocsmájába, a két éves kislány születésnapján pedig Mickey Mouse szórakoztatja a gyerekeket. Közben a ballagásra még széki viseletbe öltöznek az ifjak.

„De vajon mit visznek tovább abból, amit Szék jelentett? Olyan értékekkel találkoztam itt egykor, amelyekre nekünk is szükségünk lehet: a közösség és az emberi kapcsolatok. A fotografiai emlékezet összeköti a múltat a jelennel, és talán ugyanígy fogja összekapcsolni a jövővel is, és kiolvassák mindezt a képeimből” – zárta előadását.

◆ A Kultúra.hu cikke alapján

Hirtling
István



A SZÍNÉSZEK, ELŐADÓMŰVÉSZEK KILÁTÁSAI

Az MMA színházművészeti tagozatának decemberi konferenciája az előadóművészi életpályamodell lehetőségeiről tanácskozott. Nagy Viktor tagozatvezető hangsúlyozta, hogy bőven van mit tenni a területen, valamint abbéli reményének is hangot adott, hogy a jelenlegi konferencia felhívja majd a döntéshozók figyelmét a probléma sürgető voltára.

Gulyás Dénes operaénekes, a Pécsi Nemzeti Színház operai igazgatója minimálisan elérendő célként tűzné ki, hogy kiváló előadóművészeinknek a megélhetés érdekében ne kelljen méltatlan produkciókban szerepelniük. Felhívta a figyelmet a probléma morális vonatkozására: az értéktelen produkciókat kiváló művészek hitelesítik a közönség előtt. Felszólalásában Kodály Zoltánra és Hermann Hessére hivatkozva tett éles különbséget valódi művészi alkotás és a szórakoztatóipari termék között.

Mihályi Győző színművész, a Színházi Dolgozók Szakszervezetének elnöke az elmúlt harminc év szakmai tapasztalatait összegezte. Hangsúlyozta, hogy a társulati lét az egyetlen biztonságos munkavállalási forma, és szükségesnek tartaná, ha törvény garantálná a megfelelő szintű minimálbért.

Hegedűs D. Géza, a MASZK Országos Színészegyesület elnöke felvetette azt az aggályt, hogy nehezen állítható fel kiszámítható életpályamodell, hiszen minden művészi, így a színművészi hivatás esetében sem jelölhetőek ki előre nagy biztonsággal az életút folyamán eljátszandó szerepek. Miközben ő is fontosnak tartja a hosszú távra tervezhető anyagi kiszámíthatóságot az előadóművészi pályán.

A színházi szakma vezetői, valamint képviselői előadásokban és hozzászólásaikban sorra jelezték nem csupán a gondokat, hanem a megoldási lehetőségeket is. ♦ S. I.

„ÉLJEN A HUMOR TÉLEN-NYÁRON!”

Beszélgetés Sajdik Ferencsel

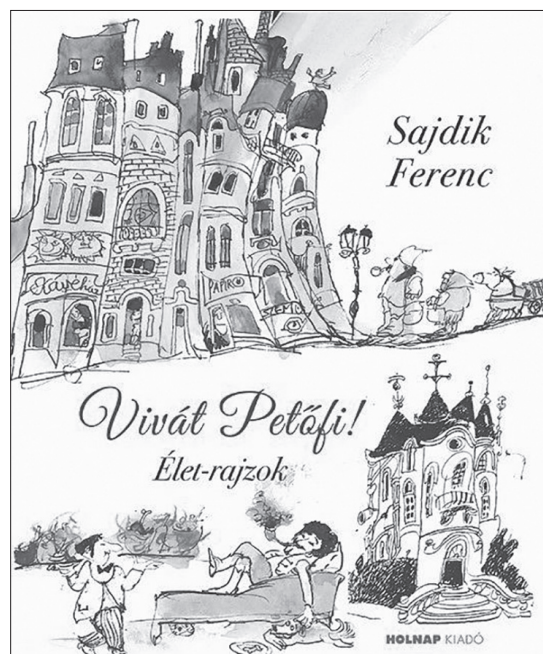
Sajdik Ferenc Kossuth-díjas grafikusművész, karikaturista azon három művész közé tartozik, akiknek a Magyar Művészeti Akadémia az elmúlt év végén a Nemzet Művésze címet adományozta. Az elismert művész kilencvenhárom évesen is alkot, könyvillusztrációkat rajzol és téli képeket fest.

– Különösen is igaz, hogy ön a nemzet egészének, kicsiknek és nagyoknak egyaránt üzen a rajaival. A közönség szeretetét megtapasztalhatta Budapest, Dunakeszi és Vác díszpolgáráként, számtalan kitüntetés tulajdonosaként. Mit ad hozzá a korábbi elismerésekhez, hogy most a nemzet művésze lett?

– Ez a cím nem csak rólam szól. A napokban eszembe jutott Szabó Magda, akivel a halála előtt nem sokkal találkoztam a pesti Városházán, amikor díszpolgárok lettünk. Mellette ültem, beszélgettünk, érdeklődött a szakmámról is – akkoriban illusztráltam a Tündér Lalát –, aztán megkezdődött a díjátadás. Miután átvette az érmét, visszaült mellém, és odasúgta: „Már senkim nincs, aki örülne ennek.” Megsajnáltam, és nem mondtam el neki, hogy én milyen gazdag vagyok, hiszen nagy és szerető család vár otthon, mint most is, amikor megkaptam ezt a nem mindennapi kitüntetést. Hetven éve vagyunk házasok a feleségemmel, van két szeretni való lányunk, vejük, és vannak unokák, unokamenyek, sőt már a dédunokák is gyülekeznek – ja, és öt kutyája is családtag. Persze, nem egy helyen élünk, de közel, pár utcára lakunk egymástól.

– Hogyan lett karikaturista?

– Volt egy pillanat az életemben – ennek is már több mint hetven éve –, amikor a Török Pál utcai Iparrajziskola műhelyében megláttam Pintér Jenő karikatúrasorozatát, és hirtelen rádőbbsentem, hogy nekem ezt kell csinálnom. Biztosan hatott rám a család vidámsága is, a papám zsoké volt, és úgy élt, mint ma a futballisták: leszerződtek ide, oda meg amoda, amikor megszülettem, épp Németországba, onnan hazajöttünk, de már mentünk is Romániába, azután apu leszerződött egy görög trénerrel, és mi akkor is mentünk utána, de nem telt bele pár hónap, ő már Dániában volt. Bohém életet élt – kifogyhatatlan humorral. Egy alkalommal sétáltam vele Dunakeszi utcáján, szembejött egy ember, tolt a talicskáját. Azt mondja neki apu, de olyan tisztelettudóan: „Miért tetszik tolni, miért nem tetszik ráülni?” Annak az embernek annyi, de annyi minden átsuhant az arcán... Megyünk tovább, a talicskás



meg csak bámul utánunk. „Régi ismerősöd?” – kérdeztem. „Soha nem láttam” – felelte apám.

– Ilyen helyzetekben leste el azokat az arckifejezéseket és gesztusokat, amelyek visszaköszönnék a rajzain?

– Valószínűleg, mert a döbbenet kiült a talicskás ember arcára. Kétszáznál is több kötet illusztrátoraként azt mondom: a karikaturistának legyen saját stílusa! 1965-ben kerültem a *Ludas Matyi* című satirikus hetilaphoz, akkor már nem kellett politikát rajzolni. Azt a részt megúsztam. Olyan újdonságok, városi témák mentek éppen, mint a Patyolat vagy a kockacukor, amely oldódik a kávéban, én meg folyton azon spekuláltam, hogy a *poénon túl* is közöljek valamit. Akkor kezdtem el állatokat rajzolni. Tulajdonképpen csodaszakma az enyém, mert bármit meg tudok jeleníteni. Csukás Pista mondta mindig, hogy irigyel





Sajdik Ferenc és Csukás István



Sajdik-karikatúra

ezért, mert leírhat ő érdekes dolgokat, de az akkor is csak betű marad, legfeljebb az olvasó fejében áll össze képpé.

– *Hogyan kezdődött az együttműködése Csukás Istvánnal?*

– Az egyik sorozatom *A jövő század állatai* címet viselte a Ludas Matyiban, és a lehető legfurcsább teremtmények szerepeltek benne. Egy nap fölhívott a Corvina Kiadó szerkesztője, hogy készíthetnék egy modern mesét a sorozatból. Rajzoltam hát egy kislányt, aztán egy kövér madarat, aki annyit eszik, hogy nem tud elrepülni ősszel Afrikába, csak ül a kikötőben, és nézi az induló hajókat. De hát ez még nem mese. Mondom a szerkesztőnek, hogy a Csukásra gondoltam. Mondja, hogy ő is rá gondolt. Így született meg a *Pom Pom*.

– *Több helyen is olvasni, milyen sokat vitáztak rajta.*

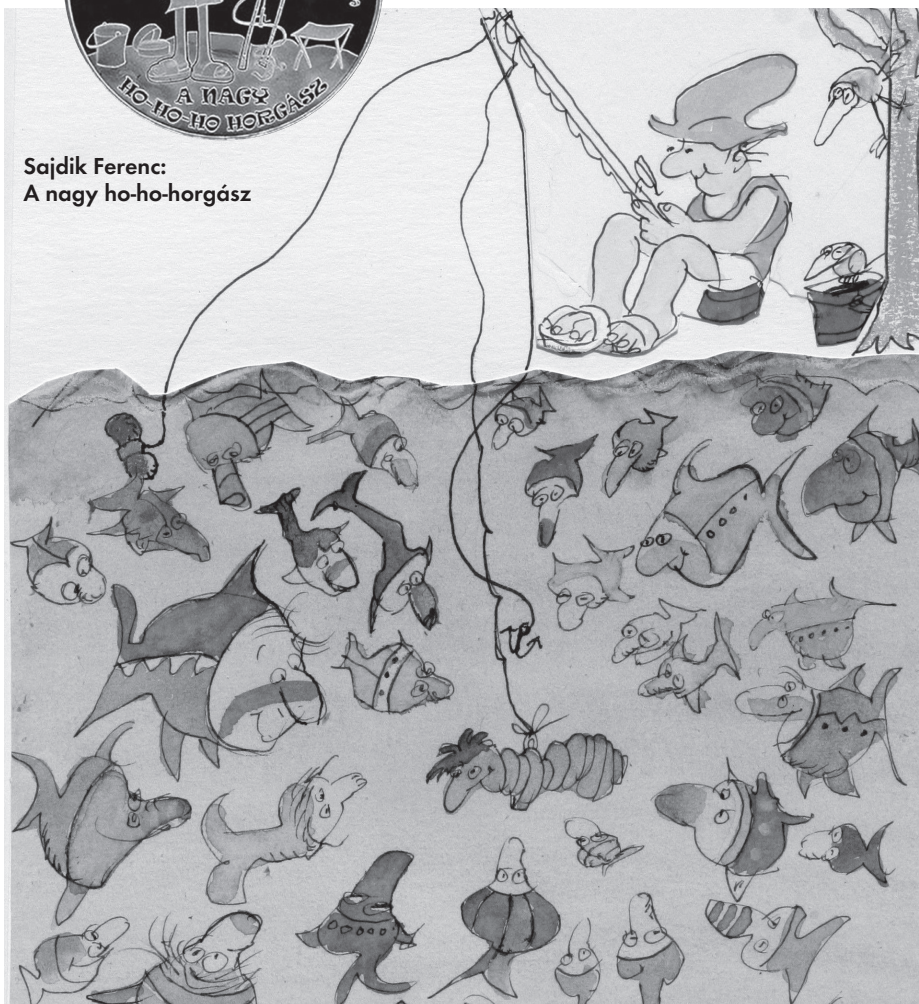
– Soha az életben nem vitáztunk. Én elfogadtam, amit ő írt – igazán nem esett nehezemre –, ő meg tudomásul vette az én rajzaimat. A *Pom Pom* Csukás egyetlen meséje, amelynek kislány a főszereplője, ezért különösen is szerette. Teljes volt közöttünk az összhang: ha írt valamit, elküldte postán, és ráírta, hogy sürgős – úgy érte, hogy nekem sürgős, mert odáig rajta ült, két hét múlva meg már le is kellett adni. Egyedül a kukacgyben volt némi nézeteltérés közöttünk.

– *Kukacgy?*

– Csukás nemes egyszerűséggel leírta, hogy a *Nagy Ho-ho-ho-horgász* a horogra tűzi a kukacot, és bedobja a vízbe. Mondtam neki: ha ezt így megrajzolom, abból horror lesz. Az igazság az, hogy egy bogarat sem szeretek eltaposni. Kapott tehát a Főkukac egy csinos kis derékövet. Így mindenki jól járt – főként persze a kukac és a gyerekek. Amikor Pista kitalálta a *Radírpókot*, csak nevetett: „Na ezt rajzold meg, ha tudod!” De még őt is belerajzoltam a meséibe; mondjuk, nem volt nehéz dolgom. Lázár Ervin meg is jegyezte egyszer: „Csak azt nem értem, hogyan lát ki azon a kis lyukon.” Nagyon szerettem Csukás Pistát, mert humanista volt. Amikor lemondott egy munkát – pedig milyen jó lett volna! –, elkezdte nekem magyarázni, hogy hadd éljen más is! Hadd éljen más is?! – én még ilyet



Sajdik Ferenc:
A nagy ho-ho-horgász



életemben nem hallottam. Az *Űrhajó az Orrbolygóról* című szagos könyv úgy készült, hogy Csukás írta az egyik felét, Berkes Péter a másikat, de mind a két részt én rajzoltam. „A Sajdik miért kap dupla honoráriumot?” – kérdezett rá Berkes. Mire Csukás csak annyit mondott: „Ne vess csóvát!” Micsoda kép: elképzeltém, amint a tatárok dobálják a tűzcsóvát a házak tetejére. Hihetetlen szókincese volt Pistának!

– *Azért a pályatársak mellett időnként maga az alkotó is azonosítható a karikatúrákon. Kilencvenhárom évesen is jókedvűen dolgozik?*

– A karikatúra műfaja végső soron a derűről szól, márpedig a magyarok szeretik a humort. A Ludas Matyi például száznolcvanezer

példányban jelent meg hajdan, de manapság is azt tapasztaljuk, ha van valami esemény – és az mindig van –, hogy futótűzként terjed róla a vicc pár nap elteltével. A derű, úgy látszik, karbantart, mert mind a mai napig illusztrálok. A Petőfi-bicentenáriumhoz kapcsolódva a *Vivát Petőfi!* után megjelent *A helység kalapácsa* című hősköltemény, valamint a *Mosolygó Sándor és Somolygó János* című gyűjtemény a Holnap Kiadónál. Talán mondanom sem kell, hogy az utóbbi *Petőfi* és *Arany* vidám verseit tartalmazza. Az illusztrációk mellett téli képeket festek a szegedi Régió Galériának. Éljen a humor télen-nyáron! Persze erre a felszólításra füttyül a világ...

AZ MMA ESEMÉNYNAPTÁRÁBÓL



Pannonhalmán, az elnökségi ülésen

Elnökségi ülés Pannonhalmán

Kihelyezett ünnepi ülést tartott a Magyar Művészeti Akadémia elnöksége a magyar kultúra napja alkalmából a Pannonhalmi Bencés Főapátság és Bencés Gimnázium épületében január 22-én. A résztvevőket Hortobágyi T. Cirill főapát köszöntötte, hangsúlyozva, hogy az MMA elnöksége kulturaközvetítő tevékenységével jó elhatározást, nemes célt szolgál. A főapátság kulturális igazgatója, Dejesics Konrád bencés szerzetes üdvözlőbeszédében kiemelte, hogy a pannonhalmi – korábban Szent Márton-hegyi – bazilika 800 éves jubileumi esztendejének egyik fontos tennivalója a hídépítés lesz, s ennek jegyében a kulturális élet meghatározó szereplőivel, így az MMA-val is szoros együttműködésre készülnek a főapátsági szervezők.

Quodlibet, avagy ami tetszik



Szemadám György a kötetével

Quodlibet címmel az elmúlt tavasszal láthatta a közönség Szemadám György festőművész, író tárlatát a Pesti Vigadó földszinti kiállítótermében. Akár a kiállítás epilógusának is tekinthető tehát az MMA Kiadó gondozásában azonos címmel megjelent könyv, amelyet még novemberben mutattak be a köztisztület Makovecz Imre utcai

szalonjában. A népszerű tárlat óta tudjuk a kortárs a képzőművészet talán utolsó polihisztorától, Szemadám Györgytől, hogy a *quodlibet* kifejezés elsősorban a zenében használatos, és szó szerint azt jelenti: „amiket szeretek”. A kiállított munkák zöme, amelyeknek fotója az albumba is bekerült, az elmúlt néhány évben készült, mégis azoknak a gondolatoknak a vizuális megjelenítése, amelyek a művészt egy életen át foglalkoztatták. Szemadám György nem titkolta, mekkora öröme szolgál a *Quodlibet* megjelenése. Elmondta, hogy a hetvenes évek óta ismeri a kötet szerzőjét, Fábíán Lászlót, aki immáron hatvan éve sok műfajban publikál, regényt, novellát, verset, műfordítást, publicisztikát, tanulmányt, kritikát egyaránt írt...

A könyv grafikai tervezője Alapfy László fotóművész volt, aki Fábíán László tanulmányához illően választotta ki az illusztrációkat. A kötetben olvasható Szegő Györgynek, a Műcsarnok művészeti vezetőjének az írása is, amely március 2-án, a Szemadám György hetvenötödik születésnapja alkalmából rendezett tárlat megnyitóján hangzott el a Pesti Vigadóban. (B. L.)

Zsigmond Dezső a filmes és fotócsoporthoz élén

Titkos szavazással választotta meg vezetőjének az MMA film- és fotóművészeti tagozata Zsigmond Dezső Balázs Béla-díjas filmrendezőt a 2026. március 31-éig szóló időszakra.

Zsigmond Dezső filmes pályáját a Balázs Béla Stúdióban kezdte, majd folyamatosan készített dokumentum- és játékfilmeket a Budapest Filmstúdióban, valamint a Magyar Televízióban és a Duna Televízióban. Négy évtized alatt közel kétszáz dokumentumfilmet, kilenc játékfilmet, illetve filmsorozatot rendezett. Hazai és nemzetközi filmfesztiválokon több, mint negyven díjat kapott. A Balázs Béla-díjon kívül megkapta a Kölcsey-émlékplakettet, a Regionális Prima díjat és a Magyar Művészetért Díjat is.

Erdélyi Jánossal együtt közel tíz éven át szerkesztette a Hír TV dokumentumfilm sávját, a *Vetítőt*. Dokumentum- és játékfilmjeiben elsősorban a vidéki Magyarország és a határon túli magyarság sorsával foglalkozik. Számos dokumentumfilmet forgatott Erdélyben, a Gyimesekben, illetve Kelet-Magyarország szatmári részén. Hősei többnyire szegény sorsú, de különös figurák: kisvárosi indiánok, tanyasi futóbolondok, bunkeremberek, sortűzek és megtorlások áldozatai, kacsaoál alá rejtőzött '56-os hősök és házaikba zárt kisemberek...

Nagyjátékfilmje a kárpátaljai malenkij robotot megidéző *A sátán fattya*, legutóbbi dokumentumfilmje pedig a magyar–lengyel koprodukcióban készült, *Esterházy János* felvidéki politikus életét és mártírságát megidéző sorozat, valamint az utolsó magyar igásthentesről szóló alkotás volt.

„A játékfilmhez hasonlóan a dokumentumfilmben is felépítjük a jellemet, s ezt általában úgy tesszük, hogy a néző a főhőst megszeresse, vagyis érzelmileg bevonódjék. Ettől lesz igazán emberi az alkotás” – mondja Zsigmond Dezső.

Portréfilm Keserü Ilonáról

A Magyar Művészeti Akadémia portrészorozatában Keserü Ilonával, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett Kossuth-díjas festőművésszel készült portréfilmet decemberben vetítette az MTV, a művész kilencvenedik születésnapját ünnepeelve. A televíziós szerkesztő így ajánlotta a filmet a nézők figyelmébe:

„A kilencvenesztendőös Keserü Ilona festőművész az elmúlt negyven év művészettörténeti értékelései szerint a XX. század második felének egyik legerőteljesebben megszólaló, legkövetkezetesebben felépített életművét hozta létre Magyarországon. Művészetéről már sokan leírták, hogy az asszonyi lét által vezérelt művészet. Műveinek alapvonása mégis a magyar művészetben női alakban ritkán revelálódó férfias erő.”



Zsigmond Dezső portréja



Keserü Ilona a műtermében



Szakonyi Károly
az MMA-ban



Az Adáshiba ősbemutatója,
Pesti Színház, 1970

Adáshiba – Portréfilm Szakonyi Károlyról

A fenti címmel január 7-én mutatták be az M5 csatornán Szakonyi nemrég készült portréfilmjét, amelyet Déri Balázs rendezett Szepesi Dávid és Halász Gábor operatőr segédletével. Az MMA által jegyzett filmet így ajánlotta a nézők figyelmébe a szerkesztő:

„Szakonyi Károly Kossuth- és József Attila-díjas magyar író, drámaíró, dramaturg, a nemzet művésze, az MMA rendes tagja. A róla szóló portréfilm keretét az *Adáshiba* ötvenedik évfordulóján Pécsen bemutatott színdarab, valamint a Pesti Színházban az ötven évvel ezelőtti előadás még velünk lévő színészeinek meglepetésjátéka adja.”
Isten éltesse a kilencvenkét éves Szakonyi Károlyt!

Irodalmi esten a Délvidéken

Visszanézek magunkra címmel tartott irodalmi estet két Kossuth-díjas: Mezey Katalin és Vári Fábián László író, költő, műfordító Szabadkán és Magyarokánizsán. Az MMA akadémikusai Bata János köztisztviselő tagnak, az *Aracs* folyóirat főszerkesztőjének a meghívására érkeztek a Délvidékre. Szabadkán a Népkör Magyar Művelődési Központban, Magyarokánizsán pedig a József Attila Könyvtárban léptek a közönség elé.



Vári Fábián László
és Mezey Katalin

„Karácsony Sándor írta – emelte ki mondanójában Mezey Katalin –, hogy a művészeti alkotásoknak a sikere az, ha az olvasó, néző, hallgató azonosulni tud velük. Ez a legfontosabb. Amit én felvettem a verseim gyűjteményébe, azokkal teljes mértékben azonos vagyok. Mindig arra törekedtem, hogy azt vesse papírra, ami érzelmileg, emberileg kikíváncsított belőlem, illetve amit megéltem és fontosnak tartottam az életemben.”

Vári Fábián László az Ukrajnában dúló háború kapcsán elmondta, a háborúban nem kell hallgatniuk a műsáknak, hiszen az irodalmi műveknek a béke közvetítése is céljuk lehet.

„Én szerkesztem az *Együtt* című, a Magyar Írószövetség Kárpátaljai Írócsoportjának folyóiratát. Lapunkban folyamatosan közlünk olyan verseket, írásokat, amelyek a háború ellen szólnak. Ezeket a háborúellenes írásokat most gyűjtjük kötetbe és hamarosan meg fogjuk jelentetni, hiszen fontos, hogy a szélesebb közönség megtudja, hogyan élnek meg a kárpátaljai magyarok a háború borzalmait, következményeit.”



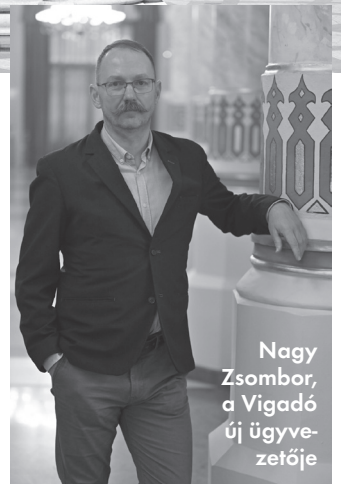
A Pesti Vigadó homlokzata

A Vigadóban járva...

December 1-jétől új ügyvezető, Nagy Zsombor irányítja a Magyar Művészeti Akadémia székházát, a Pesti Vigadót. Az épület aulájában beszélgetve az újságírókkal, Nagy Zsombor így fogalmazott:

–Örömömről szólna, ha egyre inkább találkozási ponttá válna a Vigadó mind az akadémikusok, mind pedig a művészek és a közönségük számára. Szeretném, ha a külföldről idelátogatók, a határokon túlról érkező magyarok

és az itthoniak is hamisítatlan művészeti élményekkel gazdagodnának nálunk. Itt találkozni lehet azokkal az alkotókkal és előadókkal, akik az MMA tagjaiként érdemben alakítják a művészeti életet, és aktívan támogatják a különböző művészeti ágak átjárhatóságát. Premiereket, újdonságokat is szeretnék látni a Vigadóban minél nagyobb számban. Van egy erős evidencia, amely fölött talán elsiklik a tekintetünk: a Vigadó a nevében is megjeleníti a jókedvet. A jókedv pedig a kultúra egyik erőforrása, az ünnepekhez és a hétköznapihoz egyaránt hozzátartozik. Kiállításainkon, koncertjeinken, előadásainkon, rendezvényeinken keresztül szeretném ezt érzékeltetni, láttatni.



Nagy Zsombor,
a Vigadó új ügyvezetője

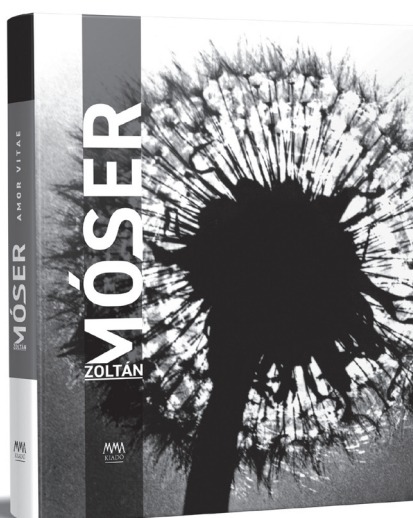
AMOR VITAE

Interjú Móser Zoltán fotóművésszel

A közelmúltban jelent meg *Amor Vitae* címmel Móser Zoltán fotográfus gyönyörű kiállítású albuma, az életútját összefoglaló könyve az MMA Kiadó gondozásában. Ez alkalommal kedvelt témáiról: Erdélyről, a digitális képrobbanásról és a fotográfia utáni életről beszélgetett vele Györffy Ákos. (A szerkesztő)



Móser Zoltán
fotóművész
portréja



– Hol volt a kályha, ahonnan elindult?

– Ez Tevel volt. Szekszárdon születtem. Akkor hó volt, hogy szánkóval hoztak haza. Apám postás volt, úgy kerültek Tevelre. 1946-ban költöztették oda a bukovinai székelyeket, és egy évvel később a mátyusföldi magyarokat. A szomszédjaink székely tanítók voltak és Högyészről elűzött apácák. A felnőtteknek az élet kín és keserv volt, meg félelem, de mi éltük az életünket, tanítás után egész estig az utcán játszottunk. Hisz nem fogtuk fel, hogy Rákosi Magyarországon élünk. Azt is el kell mondanom, hogy nem szerettem ugyan Tevelen lakni, de felnőttfejjel beláttam, hogy mindent, a látásmódomat, a gondolkodásomat Tevelnek köszönhetem.

– A fotózással hol ismerkedett meg?

– Még otthon, Tevelen. Nagyszerű plébánosunk volt, aki a hittanórákon nem szentképeket osztogatott, hanem fotókat, amelyeket ő maga készített. Volt egy Kijev fényképezőgépe, azzal dolgozott, az ötvenes években az volt az elérhető legjobb gép. Egyszer megengedte, hogy bemerjenek a kis szobájában berendezett sötét-kamrába, ahol a képeit előhívta. És ott valami történt velem. Néztem, ahogy az előhívóban megjelenik egy kép, egy varázslat, egy csoda. Aztán érettségire egy fényképezőgépet kértem. Később előfelvétellel az ELTE magyar-történelem szakára kerültem, de előtte egy évig képzés nélküli tanárként dolgoztam. Egyetem után azt hittem naiv módon, hogy olyan híres fotós leszek, hogy majd meg is tudok élni ebből.

– Ezt mire alapozta?

– Nyertem egy újságíró-pályázatot úgy, hogy én nem is pályáztam semmivel. Kiválasztották az egyik anyagomat, amely egy képből és a hozzá írt rövid szövegből állt, és eredetileg a Tiszatájban jelent meg. Felajánlották, hogy az első három helyezett állás kap valamelyik napilapnál... Szerencsére nem lettem fotós egyik lapnál sem. Így maradt a tanári pálya, és közben azt fotózhattam, amit akartam. Nyugatra sem mehettam, de így legalább a Kárpát-medence lett a hazám.

– Amikor fotózni kezdett, mennyire ismert a műfaj és szellemi háttérrel?

– Semennyire. Nem ismertem senkit. Kaptam egy konzervdobozból készített nagytítót egy barátomtól, és berendeztem otthon a pincében egy fotólabort. Amikor Pestre kerültem az Eötvös Collegiumba, ott rám bízták,

LEXIKON:

Móser Zoltán 1946-ban született Szekszárdon. Balogh Rudolf- és Prima díjas fotográfus, író. Ez idáig mintegy hetven önálló kötete jelent meg, részint fotóalbumok, részint esszék és tanulmányok. Önálló kiállításainak száma is a hetvenhez közelít. Legutóbbi könyve 2023 augusztusába látott napvilágot *Amor Vitae* címmel az MMA Kiadónál.

hogy működtessem a fotólabort, meg készítsek riportképeket. De csalódást okoztam nekik, mert nem voltam alkalmas arra, hogy a különböző hivatalos eseményeket fotózzam. Egyszerűen nem érdekelt. Akkoriban öt éven keresztül csak száraz fákat fényképeztem.

– Honnan jött ez a motívum?

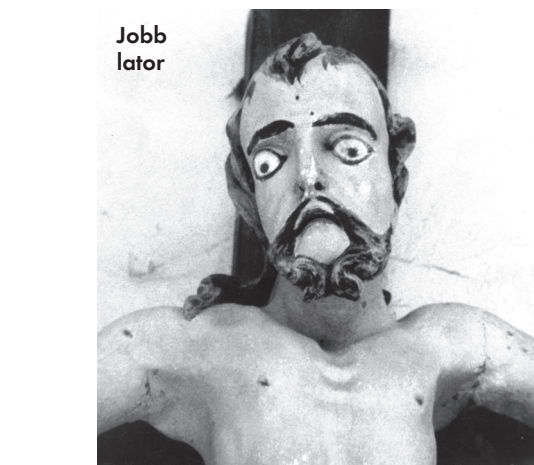
– Amikor hazautaztam az egyetemről, jártam a határt. Mindig láttam valamit a fában, egy alakot, egy jellemet. Egy filozófiai tartalmat. Egyszer Visegrádon voltam, az egyetem üdülőjében. Télen senki nem akart oda menni, a diákok ilyenkor ingyen mehettek. Esténként egy lélek nem járt az utcán. Jöttünk haza a kocsból, és észrevettem a falon egy fa árnyékát. Másnap lefotóztam, és onnan kezdve évekig csak fákat fotóztam. És még egy fontos adalék a kezdetekhez: Tevelen, a postán akkoriban több irodalmi folyóirathoz is hozzá lehetett jutni. A *Kritika* című folyóirat műmellékletében láttam Lucien Hervé képeit. Egy ciszterci kolostorról készült képek voltak. Ez mélyen megérintett. Ekkor döbbsentem rá arra, hogy a fotó sokkal több, mint valóság. Tevelen minden vasárnap moziba jártunk. Amikor egyszer Mándy Ivánnál jártam, fél napig az ő és az én mozimról beszélgettünk. A mozi olyan nagy élmény volt, hogy filmrendező vagy operatőr akartam lenni. Egyetem után kétszer is jelentkeztem a Filmművészeti Főiskolára, de szerencsémre nem vettek fel, így maradtam fotós. A filmesek tízévente csinálhattak egy filmet, kivéve a híreket, de én akkor fotózhattam, amikor akartam, és azt, amit akartam.

– Rémlik, hogy régebben, olyasmit idézett, talán Bartóktól, hogy „arra kell tartani, ahol véget ér a világ.”

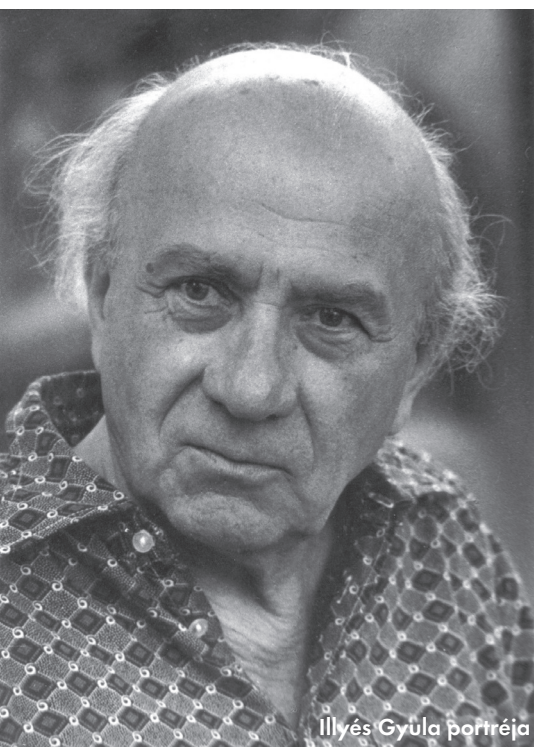
– Erre nem emlékszem, de azt tudom, hogy Bartók és Kodály úgy indult el népdalokat gyűjteni, azzal az elhatározással, hogy először a peremterületeken, a nyelvhatáron kell végigmenniük. Akkor ezt még nem tudtam, de 1968 óta – akkor jártam végig egy kis motorral Erdélyt – az volt a célom, hogy letérjek a főútról, és olyan helyeket keressek fel fényképezőgéppel, ahová a madár is ritkán jár. Erdélybe is, Gömörbe is, az egész Kárpát-medence bejárására a kíváncsiság vitt. Egy fotós, ha nem kíváncsi, akkor nem lesz fotós. Erdély, főként a teveli székely osztálytársaim és tanítóim kapcsán, nagyon érdekelt. Akkoriban, a



A harangozó és unokája



Jobb lator



Illyés Gyula portréja

hatvanas évek végén Erdélynek még a nevét sem lehetett leírni a sajtóban, csak néprajzi kiadványokban... A másik a Felvidék volt. Ott készítettem az első portrét, az író Fábry Zoltánról. Kassán volt 1969 telén egy kiállításom, onnan az egyik nap elmentem busszal Stósza, Fábryhoz. Olvastam a tanulmányát, amelyet a magyarok megalázásáról írt *A vádolt megszólal* címmel. Stósz remeteségében látogattam meg. A róla készített portréval nyertem meg a már emlegetett pályázatot.

– *A fáktól az emberi arcok felé fordult.*

– A szakdolgozatomat az abszurd dráma és a magyar népballada összehasonlításáról írtam. Mindig úgy vágtam bele dolgokba, hogy nem tudtam róluk semmit. Addig egyetlen abszurd drámát olvastam, Beckett *Godot-ra várva* című drámáját, viszont egyetlen balladát sem hallottam még. Autentikus balladát sehol nem lehetett hallani. Egy néprajzos barátomnak mondtam, hogy szeretnék népballadát hallani. Ő ismert Jászárokszálláson egy embert, elvitt hozzá. Balladagyűjtés közben készítettem az első portrét. Ott éreztem meg, hogyan kell jó portrét készíteni.

– *És hogyan kell?*

– Nem úgy, hogy jó napot kívánok, jöttem fotózni. Beszélgetés közben meg kell érezni a pillanatot. Türelemmel kivárni, és akkor elővenni a gépet, amikor megérett rá a helyzet. Maszkokat hordunk, és a fotósnek fel kell ismernie a pillanatot, amikor ezeket levetjük. Balzac kérdezte Nadartól, a híres fotográfustól: „Mit akarsz fényképezni? A bőrömet? Nekem nyolc bőröm van, és az arcom a nyolcadik bőröm alatt van. Azt fényképezd le, ha tudod!” Mert a fotós el akarja lopni az arcunkat, de mi ellenállunk. Szerencsére nem mindig és nem mindenki.

– *A fotói hol jelentek meg?*

– Csak irodalmi folyóiratok műmellékleteiben, ez volt a szerencsém. Így ismertek meg. Juhász Ferenc bemutatott az *Új Írásban* 1971-ben. Ez nagyon sokat jelentett nekem. Rengeteget támogattott. A *Jelenkorban*, a *Tiszatájban* jelentek meg fotósorozataim. A *Valóság* című folyóiratban jelent meg talán a legtöbb. A fotószövegségbe kétszer jelentkeztem, de akkor nem vettek fel, mert amatőr fotósoknak tartottak. Ez lényegében igaz is, soha nem tanultam fotózást senkitől, viszont tanítottam több mint egy évtizedig.

– *Van egy nagy anyaga a Kárpát-medence román kori emlékeiről.*

– Egyszer egy barátom elhívott az esküvőjére Felsőörsre. Egy nagyrészt román kori templomban tartották az esküvőt. Ezt a templomot aztán egy hétig fényképeztem. És attól kezdve csak román kori templomokat és romokat fotóztam. Zolnay Lászlóval, a régésszel aztán bejártam a Felvidéket, miután látta Esztergomban a kiállításomat. Az én legendás Trabantommal „csináltuk” a könyveit. Ahogy László Gyulával is a Szent László-legendáról szóló könyvet.

– *És a rendszerváltás utáni?*

– Ezt az átmenetet rosszul éltem meg. Nehéz is beszélni erről. Barátságok törtek ketté, minden megváltozott. 1989 után tanárként egy kollégiumi reformon dolgoztam, de eredménytelenül. Aztán egy napilaphoz kerültem olvasószerkesztőnek. Nem sokáig bírtam. Nem az én világom volt. Felmondtam, bizonytalan idők voltak, három gyerekkel és egy mindent vállaló, soha nem panaszkodó, tanítónő feleséggel. Aztán a Pázmány Péter Katolikus Egyetemre kerültem, a kommunikáció tan-
székre, ott dolgoztam 2013-ig. Filmeket, újságírókat tanítottam, és néha fotóesztétikát is vállaltam. Közben három évig jártam havi rendszerességgel Kolozsvárra, az akkor alakult Sapientia Egyetem film- és fotószakának a kezdetét segítettem.

– *Úgy ismerik, mint néprajzi fotóst, meg portréfotóst, aki csak fekete-fehér képet készít.*

– Sokáig csak fekete-fehér képeket csináltam. A színes képeim nem sikerültek. Aztán átálltam a színes képekre, akkor viszont a fekete-fehérek nem sikerültek. Valószínűleg az agynak egy másik részét veszi igénybe a színes kép. Nem a szemünkkel látunk, hanem az eszünkkel. Ez azt jelenti, hogy a látáshoz tudás is kell, mert a műveltségünk szerint látunk. Vagyis gondolkodunk a képekről, mert van asszociációs képességünk.

– *Mesélte, hogy abbahagyta a fotózást. A digitális képprobanás miatt fejezte be?*

– A képeimet mindig magam hívtam elő, én dolgoztam ki őket. Régebben egy-egy pályázaton nem csak a képet díjaztuk, hanem azt a módot is, ahogyan a kép elkészült. Ez a fajta képképzítés megszűnt. Bejött a számítógép. A képek ma legalább hatvan százalékban számítógéppel készülnek, és ehhez én nem értek, bár próbálták elmagyarázni, de sikertelenül.

– *A fotózásnak akkor most már vége van?*

– Számomra igen. Az összes negatívomat – hatvan-hetvenezer felvételt – átadtam az Országos Széchényi Könyvtárnak megőrzésre.

– *Hogy bírja ki fotózás nélkül?*

– A napokban újra elém került Fritz Riemann 1987-ben megjelent könyve, *Az öregedés művészete*. A *Felkészülés az öregségre* című fejezet így kezdődik: „Az idős kor fölszabadíthat olyan dolgokra, amelyek iránt titkos vágyakat melengettünk, csak eddig nem jutottunk hozzá...” Miért örültem meg e néhány szónak? Mert amikor hetvenéves lettem, vettem egy faeszttergát, és azóta járok erdőbe fát keresni, majd a kivágott fát hazahozva kiszárítom, később megfaragom, aztán szépen megmunkálom esztergával. A fa anyagát, erezetét, égvgyűrűit, a színeit jó nézni. A forgács illata, amely egy napig tart, varázslatos, és az, hogy ezzel semmi különösebb célom nincs, roppant örömmel tölt el. Ez olyan, befelé vezető út, amely hihetetlen nagy nyugalmat ad.

◆ (A Mandiner.hu oldal riportja alapján)

A RESTAURÁLÁS MŰVÉSZE

Varga Péter pályáíve

A vezekényi tál, 1652, Esterházy-hagyaték



Néhány hete, ez év februárjában az MMA Kiadó gondozásában jelent meg Horváth Hilda monográfiája Varga Péterről, a Ferenczy Noémi-díjas ötvös-restaurátor-művészről. Varga Péter, aki harmincnyolc évig volt az Iparművészeti Múzeum Ötvösgyűjteményének munkatársa – szakértőként vagy restaurátorként –, három legfontosabb nemzeti ereklyénket is kézbe vehette. Jelen volt a *Szent Jobb* szakértői vizsgálatánál, restaurálta a Györi Egyházmegyei Kincstárban lévő *Szent László-hermát* és a *Szent Korona* Testület tudományos szakértői bizottságának tagjaként már fiatalon részt vett a korona szakértői vizsgálatában.

Varga Péter mintegy kétszáz műalkotást restaurált, és kétezer tárgyat tisztított, konzervált, restaurátori munkája mellett szakértői tevékenysége és oktatói munkája ugyancsak kiemelkedő. Horváth Hilda művészettörténész, az Iparművészeti Múzeum Adattárának fősztályvezetője gyönyörűen illusztrált albumban vázolja az ötvösművész pályáívét.

„A restaurálás végtelen alázatot kíván művelőjétől. Munkája során nem valósíthatja meg gondolatait, nem vehet, el s nem tehet hozzá a megmentendő műtárgyhoz” – vallja Varga Péter. Majd ekként számol be tömören saját életútjáról:

„1951-ben születtem Salgótarjánban, és Nagybányán végeztem a középiskolai tanulmányaimat. 1970-ben felvételt nyertem az Állami Pénzverőbe ezüstműves tanulónak, ahol két év után ötvös szakképesítést szereztem. 1979-ben kaptam meg a diplomámat a Képzőművészeti Főiskola tárgyrestaurátor szakán. 1974-ben kerültem a budapesti



Varga Péter portréja

Iparművészeti Múzeumba, ahol harmincnyolc évem keresztül restauráltam az ötvöstárgyakat. 1982-óta tagja vagyok a Magyar Köztársaság Művészeti Alapjának. 2001-ben Ferenczy Noémi-díjjal tüntettek ki. 2014-ben a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagjává választottak. Eddigi pályafutásom során kétszáz jelentős tárgy teljes restaurálását végeztem el, melyek a XV–XIX. században készültek. A tisztítások, konzerválások száma pedig már kétezer felett van. Ezek a remekművek – az esztergomi Főszékesegyházi Kincstárban, a budapesti Mátyás-templomban, a budapesti Szent István-bazilikában, a Györi Főszékesegyházban, a veszprémi Gizella Királyné Múzeumban, a Váci Egyházmegyei Gyűjteményben és a Pannonhalmi Főapátság Gyűjteményében – ma is ki vannak állítva. Saját tervezésű alkotásom a *Kettős kereszt ereklyetartó* Pannonhalmán, ötvösműtárgyak másolataiként a *Vezekényi tál* a fraknoi Esterházy-kincstárban, a *Bányászserleg* pedig a bochumi Bányászati Múzeumban van kiállítva.

Az inspirációt, a szakmai szeretetet és az alaposságot példaképeimtől, Varga Dezső festő-restaurátor-művésztől, a Képzőművészeti Főiskola nyugalmazott igazgatójától, a Keresztény Múzeum festőrestaurátorától, a nagybátyámtól kaptam.

Tisztelem az alkotást, az anyagot, amivel dolgozom, és amelynek a szépsége és technikai fajtáinak mássága lenyűgöz. Elvem, hogy meg kell őriznünk mindazt, amit elődeink alkottak. Minden tudásommal a legmagasabb színvonalon – a mondanivaló és a készítéstechnika megváltoztatása nélkül – a mű eredeti állapotának visszaállítására törekszem a restaurálásban. Az alázatosságot nem tekintem erénynek, hanem annak a talajnak, amelyből minden más fakad.”

Bardi Terézia Anna Varga Pétert méltató írásában olvashatjuk: „Világítását, művészeti alapvetését kora gyermekkorától meghatározta családjának református hite, református értelmiségi felmenőinek – kántortanító, iskolaigazgató, tanár, jogász –, illetve szűkebb családjának, az édesanyjának és egyházközségi kurátor édesapjának a példája.”

És lássunk közelebbről egy restaurálástörténetet is ugyancsak Bardi írása révén:



A Szent Korona az Országház kupolacsarnokában

„Különleges munkásságának számos meghatározó állomása az Esterházy-kincstár darabjaihoz kötődik... Az egyik tárgy, talán a kincstár leghíresebb, legtöbbet reprodukált, az Esterházy család történetéhez leginkább kötődő, ikonikus darabja, az augsburgi Philip Jacob Drentwett által készített, a vezekényi csatában elesett Esterházy-hősöknek emléket állító dísztal. A tál másolatának elkészítésére Esterházy Pál herceg özvegye, az 1998-ban Magyarországra, s a budapesti Iparművészeti Múzeumba is ellátogató Ottrubay Melinda hercegné kérte fel. A tárgy vizsgálata, anyagának, készítéstechnikájának tanulmányozása után Varga Péter szenvedélyesen vetette bele magát a munkába, mely a másolatkészítés két éve során minden szabad idejét igénybe vette. A 110 × 98 centiméter átmérőjű, ovális alakú tárgy eredeti technikák használatával készült, az eredeti ezüst alapanyag helyett vörösrézből, de az eredetivel megegyező átmérővel és vastagsággal, ezüstözve és aranyozva. A hercegi család elismerését kívívó pompás műremek ma az Esterházy Privatstiftung tulajdonaként, a fraknoi Esterházy-vár kiállításán látható (Esterházy Schatzkammer, Burg Forchtenstein, Austria).”

W. I.

GENERÁCIÓK

Impressziók a fiatal művészek fotókiállításáról

Fiatal fotóművészeknek adott lehetőséget a bemutatkozásra a Magyar Művészeti Akadémia film- és fotóművészeti tagozata által rendezett, *Generációk* című kollektív tárlat a Pesti Vigadóban, amelyet november elejétől február végéig látogathattak az érdeklődők. A tárlaton a tagozat tizenhét ösztöndíjas fotóművésze vehetett részt, mégpedig az MMA-támogatás időszakában született alkotásokkal.

Az MMA 2018 óta működő ösztöndíjrendszerében három évre nyertek támogatást a pályázók. Az ifjú alkotókat ezen a három éven keresztül havi kétszázezer forinttal segítették, segítik. A gazdag látványvilágú tárlaton az érdelemmel telített portréfotóktól kezdve a festői tájképeken át a különleges kísérleti fotográfia-kig változatos stílusú és tematikájú alkotásokkal találkozhattak a látogatók. Hat évfolyam munkáiból olyan válogatás került a falakra, amely hűen tükrözi a fiatalabb fotóművész-generációk szemléletét, vizuális érzékenységét.

Nagy Zopán, a kiállítás kurátora elmondta, hogy a kiállítás, bár a fiatalabb generáció munkáiból válogatott, mégis szélesebb korosztályoknak is kínált lehetőséget. Sok színes és érdekes kezdeményezés mellett határozott vonalat képviselt a dokumentarista, a portréfotó, a szociofotó jelleg és érdeklődés mutatkozott meg Erdély, a Vajdaság, a szegény falvak, a szegény családok, a kisebbségi lét iránt. Úgy tűnik, az alkotók közül többen szociális érzékenységgel bírnak. A megformálással kapcsos-



Enteriőr a Generációk fotókiállításából



Juhász Judit, az MMA sajtófőnöke a kiállításon

latban is az újszerű megoldásokra mutatott rá a kurátor, elmondva, hogy érdekesen találkoztak a klasszikus portrébrázolások és a konceptuális elemek, noha a fotó mellett felbukkantak grafikus megoldások, sőt akár versek is.

Az ösztöndíjasok mentora, Haris László fotóművész ugyancsak a kiállítás mögött álló széles merítésről beszélt, arról, hogy a kiállítás nemcsak a jelenlegi ösztöndíjasok munkáit mutatta be, hanem azokat is, akik évekkor ezelőtt voltak az MMA ösztöndíjasai.

Összefoglalva elmondhatjuk, hogy új nézőpontok, új élményvilág, gyakorta sarkos megfogalmazások és erős gondolati kontrasztok jellemezték a kiállítás képeit. ♣ W. I.

Lexikon a kiállító művészekről

Bartis Milán Rafael a *Jezsuita jelenlét* programban zenét tanítani jár a Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyei Arlóra, ahol a község legszegényebb utcájának lakóit fényképezi.

Belicza László Gábor a borsónyi kis falu, Kóspallag életét, az ember és a természet viszonyát fényképezi szubjektív élményei alapján.

Bezzeg Gyula számára meghatározó élmény a délvidéki falvak magyar lakóinak kisebbségi léte. *Czigány Ákos* land art-szerű képei az ember földi jelenlétének architektúrájával foglalkoznak. *Gábor Enikő* absztrakt sorozata, a *Pszichogramok*, egy analóg pszichológiai mérőműszer teszt-

jeinek fotográfiai megjelenítése. *Haid Attila* tanárként értelmileg sérült gyermekekkel dolgozik, az ő életüket fényképezi húsz év óta.

Hernád Géza hatalmas, 8 x 10 inches műszaki kamerájával budapesti és vidéki lakótelepek épületeiről és az épületek lakóiról készíti hiteles felvételeket.

Illés Katalin Zsuzsanna a nagycsaládok bölcsességeit fogalmazza meg képeiben. A képeket a családokkal készített interjúk részletei kísérik és teszik teljessé.

Ilyés Zalán sorozata, az *Akik szeretnek, messze vannak* a perifériára szorult, láthatatlan emberek történeteit teszi láthatóvá.

Krász Kira Dorottya a Nagyharsányi Szoborparkban készíti szubjektív dokumentumokat.

Lengl Orsolya festőművész hagyományos olaj, vászon technikával dolgozik, de képeinek kiindulása, alapja a fotográfia.

Pilló Ákos ösztöndíjprogramjának a *Földút* címet adta. Azokat az embereket fényképezi, akiknek házához nem vezet aszfaltozott út.

Somogyi Márk képeinek mintája a természet. A természet elemeiből komponált, először jelentéktelennek tűnő képekben rejtett csodákat talál a néző.

Stiller Ákos már régóta fényképezi a *Tanyavilág*-ot. Képein

látjuk, hogy nemcsak a modern korban gazdaságtalanná vált tanyák tűnnek el, hanem velük az a hagyományos tudás is, amely képessé tette a tanyák közösségeit az öfenntartásra. *Szöllősi Mátyás* erdélyi falvakban élő idős házaspárokról készíti otthonaikban hiteles, gyönyörű képeket.

Török Máté versénekmondóként a hazai versenklés kultúráját tanulmányozta és fényképezte. Képei mellett az ösztöndíj alatt készített könyve is látható volt a kiállításon. *Zellei Boglárka Éva* fiatal középkelet-európai keresztény alkotónőként, a státuszából eredő problémákat kutatja, fényképezi és őszintén megosztja velünk.



Jakobovits kiállításán az Erdélyi Művészeti Központban, 2021



A művész kavicsot gyűjt



Jakobovits Márta portréja

Életműdíj Jakobovits Mártának

Nagyváradon, a Szigligeti Színház magyar kultúra napi gáláján *Jakobovits Márta* Ferenczy Noémi-díjas keramikusként Életműdíjjal jutalmazták. A díjat Nagy János, a magyar miniszterelnöki programirodát vezető államtitkár adta át Jakobovitsnak, a közönség vastapsal köszöntötte a partiumi képzőművészet meghatározó alakját.

Jakobovits Márta keramikus, művészeti író 1944. szeptember 22-én született a Szatmár megyei Tasnádszántón, a helyi református lelkész lányaként, azonban már több mint öt évtizede Nagyváradon él és alkot: „Életem fontos eseményei kapcsolódnak ide. Hozzáam nőtt ez a város: a sétálóutca, a Körös-part szívet-lelket melengető hangulata, a színház, a Sas-palota, az árkados Kanonoksor varázslata, a váradi vár. Életem jórésztét a műteremben töltöm. Innen indulok minden irányba, országon belül és országon kívül, és ide térek vissza. Itt vagyok otthon” – írja Jakobovits Márta.

Műveit hazai múzeumokban és galériákban rendszeresen kiállítják. Európa-szerte számos egyéni kiállítása nyílt az évek folyamán. Önálló tárlatainak, szakmai rendezvényeinek színhelyei közül említsünk meg néhányat: Nagyszalonta, Kolozsvár, Bukarest, Temesvár, Zsombolya, Bálványos, Nagybánya, Cucuteni, Budapest, Róma, London, Párizs, valamint Hollandia, Belgium, Németország, Irán több városa.

A kerámiát Jakobovits a természettel, a létezéssel folytatott dialógus különleges eszközének tartja. Így ír erről: „A sors rendkívüli ajándékának tartom, hogy ezzel foglalkozhatok. Amikor első múzeumi barangolásaimban először szembesültem az asszír-babilóniai, a sumér írásos táblácskával, az egyiptomi formavilággal, az anatóliai kis szobrok mágikus kisugárzásával, valósággal megdöbbentett az élmény, hogy több ezer évvel ezelőtt alkotott formák érzeti ma is élő, erőteljes szellemi energiaként hatnak...”

Jakobovits Márta 1975 óta tagja számos hazai és nemzetközi művészeti szervezetnek. A fontosabbak: 2002-től az Európai Kulturális és Művészeti Akadémia (European Academy for Culture and the Arts), 2004 óta pedig a Magyar Művészeti Akadémia tagja. 2013-tól a düsseldorfi We are Europe Képzőművészeti Egyesület is tagjai közt tartja számon.

Legutóbbi nagyszabású kiállításai közül ki kell emelnünk a 2021-ben, az Erdélyi Művészeti Központban rendezett tárlatát, majd a 2022-ben, a bukaresti Nemzeti Kortárs Művészeti Múzeumban tartott gyűjteményi bemutatóját, amelyet Jakobovits életmű-kiállításaként tart számon. ➡ W. I.

A fenti címmel tartotta székfoglaló előadását Perényi Miklós gordonkaművész január közepén a Pesti Vigadó Makovecz-termében, amelyen művésztársa, Lencsés Lajos oboaművész laudátorként, Dubrovay László zeneszerző pedig levezető elnökként működött közre. A nagyszabású előadás-tanulmányból adunk most közre részleteket.
(A szerkesztő)

Hadd kezdjem Bartók egyes könyvnyű zongoradarabjainak megismerési emlékeivel gyermekkoromból. Megtapasztalván a világosan egyszerű ellenpontszólamokat, a hangközlépések és ritmika tiszta metszeteit – akkor én ezt a kitért ablakon beáramló friss levegő hatásához hasonlítottam.

Bartók egyszer úgy nyilatkozott: „Eleinte Beethoven, majd később Bach János Sebastyén műveit tanulmányoztam.” Valóban, Bartók Béla formaalkotó művészetében is föllelhetőek a Johann Sebastian Bach műveiben tapasztalható különböző formaépítő módszerek. Itt gondolok például az ellenpontszólamok határozott megjelenítésére vagy az imitációk és a fugató-fuga feldolgozás hagyományos módjaira. Ám mégis, Bartók zenéjében sokszor találunk jellemzően csak e szerzőre vonatkozatható jelentősen eltérő sajátosságokat, különös tekintettel a hangrendszerre és a zenei forrásanyagra. (...)

Különleges élményben részesülhetünk, amikor egy hosszú lélegzetű zenei szakasz bőségesen sok és nagy mozgásdinamikával rendelkező hangjait halljuk. Ilyenkor azt tapasztalom, hogy a szerző által megszabott szilárd időrendek helyessége utólag mindig természetes módon beigazolódik. Példaképpen említhetem *A csodálatos mandarinból* a függöny szétnyílását megelőző előjátékot, *A mandarin táncát*, a második zongoraverseny középső tételében átfutó 208 ütemet vagy akár a *Concerto* finale tételének elején a 8. ütemtől a 148. ütemig terjedő szakaszát is. Ugyancsak említhetném a *4. vonósnygyesnek* egy lélegzettel átsuhanó prestissimo tételét.

Olvasva az első zongoraverseny partitúrájában leírt hangok sokaságát, elgondolkoztam, hogy ezeknek a faktúráknak a lejegyzése talán úgy jöhetett létre, hogy a szerző nem csak a mű részleteit, de az időkereteit is eltervezte és emlékezetében tarthatta. Ez önmagában is megtestesíti a zeneszerzői virtuozitás magaslatát. Ezen is túlmenően az egyedülállóan érzékeny belső és külső hallás képessége biztosíthatja a zenei anyag érzékesének állandó folyamatát. A tempó jelzésen túl számára nagyon fontos volt egy magasabb szintű időkeret meghatározása és annak betartása. Összetett feladatot jelenthet követni és tanulmányozni a művek hangrendszerét. Ez nem egyszerű, ugyanis az életmű

PERÉNYI MIKLÓS BARTÓK BÉLA MŰVÉSZETÉRŐL



Perényi Miklós
előadását tartja

FOTÓ: NYIRŐ SIMON / MMA

számos kisebb-nagyobb terjedelmű alkotásai változatos, egymástól különböző hangkészlettel és harmonizációval születtek. (...)

Most hadd térjek ki Bartók zenéjével kapcsolatban néhány régebbi élményemre, tapasztalatomra, illetve újabb kori munkáimra. Először a szombathelyi Nemzetközi Bartók Szeminárium és Fesztiválról szólnék, mely-

LEXIKON:

Perényi Miklós 1948-ban, zenészcsaládban született Budapesten. A Nemzet Művésze címmel kitüntetett, kétszeres Kossuth-díjas és Liszt Ferenc-díjas gordonkaművész. Fiatal csellistaként Enrico Mainardi professor azzal támogatta, hogy több mesterkurzusra is meghívta Salzburgba, majd Luzernbe. Perényi további tanulmányait a római Szent Cecília Akadémián végezte, ahol 1962-ben diplomázott, majd a következő évben második díjat nyert a Casals Nemzetközi Gordonkaversenyen Budapesten. 1965-ben és '66-ban meghívást kapott Pablo Casals zermatti és Puerto Ricó-i mesterkurzusára. 1974 óta tanít a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetemen. A koncertezés és az oktatás mellett zeneszerzéssel is foglalkozik.

nek programjaiban 1985-től tizenkét évadon át magam is részt vettem. A fesztiválon számos Bartók-mű hangzott el. Nem teljes felsorolással az egyik leginkább emlékezetes élményem a *Négy zenekari darab*nak a mű jelentőségéhez méltó, ihletett előadása volt. Az alig ismert *Op. 2-es Scherzo* és az akkor még szintén ritkán hallott *Op. 1-es Rapszódia* nagy kifejezőerővel hangzott el. Az előbbi két darab zongoraszólóján túl felvillanyozó hatású volt Kocsis Zoltánnak az első zongoraverseny friss olvasatú, virtuóz megszólaltatása. A *Mandarin-szvit*nek, csakúgy, mint *A kékszakállú herceg várának* szép előadásában is a Szombathelyi Szimfonikus Zenekar Eötvös Péter vezetésével nagy odaadással játszva igencsak kitett magáért. (...)

Jóval később, a kilencvenes évek végétől és az azt követő tíz évben válhatott valóra régi vágyam, hogy e műveket az egykori Mikrokozmosz vonósnégyes tagjaként Takács-Nagy Gáborral, Tuska Zoltánnal és Papp Sándorral hangversenyeken előadhassuk, és hangfelvételekre is felvehessük. (Megjelent 2009-ben a Hungaroton *Bartók Új Sorozat* kiadványában.)

A kvartettjáték időszakára esett, hogy elkészítettem az első vonósnégyesnek egy különbözőségjegyzékét, egyfelől a mű 1909-es kéziratát és az első, Rózsavölgyi-kiadást, másfelől a 1970-ben Denijs Dille által közreadott Editio Musica Budapest kiadását összevetve, 257 különbözőséget észleltem. Azonban sajnos ezt a munkát a szerző által a Rózsavölgyi kiadónak visszaküldött korrektúra hiányában végeztem el. Mindazonáltal az eltérések igen magas száma indokolná egy új kiadás megjelentetését az Editio Musica részéről, esetleg a Bartók Archivum munkatársainak bevonásával.

A vonósnégyesek előtt csak egy Bartók-művet, az első hegedúrapszódíának a szerző által 1928-ban átírt gordonka-zongora változatát tartottam és tartom ma is gyakran műsoron. Teljesen érthetetlen, hogy külföldön a gordonkások hanyagolják ezt a szerzői átíratot. Talán éppen a mű címének pontos megnevezése miatt? Vagy a másik ok az lehet, hogy a darab egyszerűen sokrétű volta nemcsak hangszertechnikai felkészültséget, de magas igényű zenei ízlést, a népzene világában pedig széles körű ismereteket feltételez. (...)

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy



Bartók Béla
1940 körül

Bartók Béla műveiben gyakran több, egyidejűleg is jelen lévő hangsort alkalmaz, miközben az érzékeny belső hallást követő harmonizáció még színesebbé és sokrétűbbé tágítja a zenei szövetet. Alkotói tevékenysége folyamán bátran alkalmazott megújuló módszereket, de mindezek mellett a korábbi zenei hagyományoktól sem kívánt teljesen elszakadni. (...)

Arra biztatnám a fiatal zenetudósokat, hogy kutassák szorgalmasan és alaposan Bartók Béla műveinek ne csak az időbeli metrikus arányait, de még inkább azoknak a hangrendszerét is. Tegyük ezt szemlélődve, és kutatásaik minden egyes vizsgált mű esetén terjedjen ki akár a legkisebb zenei egységekre, azokon belül az egyes hangokra is.

Ezzel együtt szeretném megjegyezni, hogy a szerzői szabadság olykor kivételeket tehet. Ezért fontos az, hogy a zenetudomány, de még a kottakiadás is ezt számításba vegye. Remélem, hogy már nem kell sokáig várni egy Magyarországon megjelenő kottaformátumú Bartók-összkiadásra. 1981-ben a Bartók-centenárium keretében megjelent egy lemezalbum a szerző saját felvételeivel. Akkoriban sokat hallgattam ezeket a felvételeket, megfigyelve Bartók zongorajátékában a rövid és a zengett hangok váltakozásait, illetve az egyes hangok billentésmódjának finom különbségétét is. Úgy gondoltam, hogy az előadásom címéhez illően végezetül csendüljön föl a szerző élő művészete. Hallgassunk meg a *Mikrokozmosz* sorozatból a *Hat tánc bolgár ritmusban* című zongoradarabok közül egyet, Bartók Béla előadásában! ♣

AZ MMA ESEMÉNYNAPTÁRÁBÓL



A szerződés aláírói: az MMA részéről Turi Attila elnök és Richly Gábor főtitkár, valamint Vass-Eysen Áron építész, a BIVAK stúdió Kft. ügyvezetője és Vesmásné Zákányi Ildikó Erzsébet, a Tér és Forma Szeged Kft. ügyvezetője

Méltó otthona lesz a MÉM-nek

A Magyar Építészeti Múzeum és Központnak – teljes nevén Magyar Építészeti Múzeum és Műemlékvédelmi Dokumentációs Központ (MÉM MDK) – új, állandó otthont hoznak létre a fővárosban, az egykori Belügyminisztériumi Kórház helyén, a felújított és ma már az intézmény kiállítóhelyeként használatos Walter Rózsi-villa szomszédságában. Amint az már ismeretes, a korábban kiírt tervezési pályázatot a Tér és Forma Szeged Építéstervező Kft., valamint a BIVAK stúdió Kft. közös pályázata nyerte. Február 20-án, az MMA irodaházában pedig már sor került a szerződés aláírására is.

Turi Attila elnök az akadémia történetében fontos eseménynek nevezte a tervezési szerződés aláírását, az ennek alapján megvalósuló beruházás összértéke az MMA valamennyi korábbi ingatlanfejlesztési értékét meghaladja. Reményét fejezte ki, hogy a Magyar Építészeti Múzeum és Központ műszaki átadása három éven belül megtörténhet. A pályázat lebonyolítását példaértékűnek nevezte, és jelezte, hogy az elkészült pályaműveket a közeljövőben egy kiállítás keretein belül szeretnék elérhetővé tenni a nagyközönségnek.

A zongoraművész felelőssége

Ránki Dezső, a kétszeres Kossuth-díjas és Liszt Ferenc-díjas zongoraművész is megtartotta akadémiai székfoglaló előadását az MMA székházában, a Pesti Vigadóban. Székfoglalójában megosztotta gondolatait és tanulságait öt évtizedes koncertezése alapján. Rámutatott a zongoraművész esetében a tolmácsszerep fontosságára, valamint arra is, hogy az előadó szerepe nem csupán a kotta olvasására vagy hangszeres játékra korlátozódik, hanem hozzáadja saját személyiségét is. Ezért fontos, hogy az előadó mélyen megértse és hitelesen közvetítse a művet. Az előadóművészet hatalmas felelősséggel jár, de egyben csodálatos lehetőséget is kínál a zene megszólaltatására és átadására a közönségnek. Székfoglalóját ezekkel a szavakkal fejezte be:

„Utoljára hagytam a számomra legkedvesebb együttjáték-műfajt, a zongoraduók birodalmát. Ha szabad becsempészmem egy személyes megjegyzést – az élettől kapott különleges ajándékként korlátlan időráfordítással tudtuk otthoni környezetben a négykezes és kézzongorás remekművek garmadáját megtanulni és el is játszani koncerteken.”*



Ránki Dezső feleségével, Klukon Edit zongoraművésszel

Jeles jubilánsok

Az MMA számon tartja rangos tagjainak születésnapját is, rendre köszönti őket a honlapján. Íme, az akadémia legutóbbi, januári illusztris születésnaposai, akikhez név szerint szólt a köszöntés: „Születésnapja alkalmából szeretettel köszöntjük!” Miközben néhány mondat munkásságukra is utalt.

Kodolányi Gyula Kossuth-díjas, József Attila-díjas, Prima Primissima díjas költőt, író, az MMA rendes tagját 82. születésnapján!

„Amit Nagy Hagyománynak nevezett Hamvas, az az egyetlen érvényes dolog az emberiség történetében, amit élni lehet és élni kell tovább.” (*Kodolányi Gyula*) Kodolányi Gyula pályaképéről bővebben itt olvasható: <http://tinyurl.com>

Szerényi Béla Erdélyi Zsuzsanna-díjas népzeneeszt, hangszerkészítőt, az MMA rendes tagját 52. születésnapján!

„Fél évezreddel ezelőtt a reneszánsz nagy mesterek sokszor így neveztek magukat: *homo dilettante* – azaz *érdeklődő ember*. Az én pályám sokszínűsége is a hajdanán élt mesterek szemléletmódjához hasonló; mindenre nyitott, az összefüggéseket kereső és azokból új utakat kereső személyiségemből adódik. Mindennapi munkáim így meglehetősen széles tevékenységi kört fednek le: előadóművészet, hangszerkészítés, népzene kutatás, oktatás-nevelés, civil szervezeti tevékenység, intézményvezetés.” (*Szerényi Béla*)



Szotyory László



Mécs Károly



Kodolányi Gyula

Mécs Károly Kossuth-nagydíjas, Kossuth-díjas érdemes művészt, a nemzet művészt, az MMA rendes tagját Isten éltesse 88. születésnapján!

„Mindig azt játszottam el, amit rám osztottak. Sok színésznek vannak illúziói, hogy erre vagy arra alkalmas, ám rendre kiderül, amikor ráosztják, hogy tévedett. A szereposztást bízzuk a hozzáértőkre. Eszembe sem jutott volna *A köszívű ember fiainak* Baradlay Richárd szerepét rám osztani, Várkonyi Zoltánnak viszont igen, és neki volt igaza.” (*Mécs Károly*)

Szotyory László Munkácsy Mihály-díjas festőművészt, az MMA levelező tagját 67. születésnapján!

Szövetbe öltött hagyomány

„A festővászon az ablak, amin keresztül átnézhetek abba a világba, amelyben jól érzem magam, vagy azon keresztül átléphetek abba környezetbe, ahol minden lenyűgöző.” (Szotyory László)

Miller Lajos, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett, Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas operaénekest Isten éltesse 84. születésnapján!

„Közel negyven év alatt páratlan művészi alázattal szólaltatta meg az operairódalom kisebb-nagyobb hőseit. Több mint egy tucat, egészen pontosan tizenöt Verdi-szerep után szinte hihetetlenek tűnik, hogy előbb volt Wolfram és Anyegin, mint Luna gróf. Mégis minden szerepében vállalta hangját, nem öblösített vagy sötétített, képes volt megtalálni az azonosulás hullámhosszát, a figura emberiségét. Ez az egyenesség, őszinteség a saját képességeivel és a színpaddal szemben vezette fokról fokra az operahősök ranglétráján. Ahogy Dalos László a Kossuth-díj apropóján találóan megfogalmazta: az emberléptékű, az embermozdulatú romantika az ő igazi világa – a nemes gesztus, a szélsőségesen tiszta indulat, a jutalomra nem tekintő önfeláldozás.” (Péter Zsolt: *Revolver esztergályosból hős bariton – Miller Lajos pályaképe*)

Bogányi Gergely Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas zongoraművészt, az MMA rendes tagját Isten éltesse kerek 50. születésnapja alkalmából!

A jeles évforduló kapcsán nagykoncertet adott a Zeneakadémián, előtte azt nyilatkozta: „A kedvenceim közül is talán a legnagyobb kedvencemet játszom, Csajkovszkijt. Másrészt pedig ott lesz a budapesti bemutatója az első szimfóniámnak. Már jó ideje vágytam, hogy megformáljam a bennem megszülető zenét, vagyis komponáljak. Úgy érzem, a zeneszerzés egyre nagyobb hangsúlyt kap az életemben, úgy is mondhatnám, hogy a zeneszerzés lesz a B oldal, az 50-en túli tevékenységem fő iránya.”



Bogányi Gergely



Zoboki Gábor



Szerényi Béla



Miller Lajos

Zoboki Gábor Kossuth- és Ybl-díjas építész, az MMA rendes tagját 61. születésnapján Isten éltesse!

Január elején tartott *Három nagyítás* című előadásában így fogalmazta meg ars poeticáját: „Az építésznek polihisztornak kell lennie, mindenhez értenie kell egy kicsit, állandóan új szakmákat kell tanulnia. Ha kórházat tervez, akkor például orvos kell legyen, tudnia kell, mi zajlik egy műtét közben, hogy egy jó műtöt képes legyen összerakni. Ugyanígy, ha hangversenytermet épít, akkor operaénekes legyen, ha lakást, akkor az a családtag, aki még meg sem született.”

♣ W. I.



Hímer Marianna viseletese



Cseke Péter színgazgató

Ünnepi műsor a kamaratárlati bemutatón



A színház páholyfolyosójára installáltak látványos kiállítást elismert hazai viseletkészítők munkáiból a Kecskeméti Nemzeti Színházban igazgatója, Cseke Péter színművész kezdeményezésére. A *Szövetbe öltött hagyomány* című tárlatot több mint két hónapon át, február közepéig láthatta a színházlátogató közönség Kecskeméten.

Huszi-Varga Máté színművész, az esemény házigazdája elmondta, hogy a kiállított népviseletek és a hagyományokra épülő modern öltözékek egytől egyig a Kárpát-medencei iparművészek alkotásai. Cseke Péter igazgató pedig arról beszélt, hogy kiállításukat az alkotó kézimunka ünneplésére szánták, hiszen elképesztő tudás rejlik a színházi szabótárakban, ahol minden jelmez egyedileg készül. Ezen a tárlaton olyan iparművészek munkáit állították ki, akik használatra készítik az öltözékeket, azt remélve, hogy egyre több fiatal érzi majd úgy, van jövőjük ezeknek a szakmáknak.

A kamaratárlatra több tájegység alkotói küldték el munkáikat. Az egyes öltözetek a népművészetből ismert hagyományos elemekből és motívumokból építkezve a mai kor emberének kínáltak alkalmi vagy épp hétköznapi ruhadarabokat. A kiállításon képes összefoglaló volt látható *Zsindehlyné Tüdös Klára* textil- és jelmeztervező életművéből, aki elsőként tervezett viseleteket népművészeti motívumok újragondolásával és felhasználásával.

További kiállítóművészek voltak:

Varró Sára Nádudvarról, Marczin Istvánné Derecskéről, Hímer Marianna Debrecenből, valamint Gyönyörűné Erdei Judit Sárándról, akik mindannyian a népi iparművész cím birtokosai.

♣ W. I.

Búcsú Finta Józseftől

„Életének nyolcvankilencedik évében, 2024. január 7-én Budapesten elhunyt dr. Finta József, az 1992-ben alapított Magyar Művészeti Akadémia alapító tagja, a nemzet művésze, a Magyar Tudományos Akadémia tagja, Kossuth-, Ybl Miklós-, Steindl Imre- és Prima Primissa díjas építész, a Magyar Érdemrend középkeresztjének kitüntetettje. Finta Józsefet az MMA saját halottjának tekinti.” E szavakkal jelentette be a szomorú hírt az MMA tudósítása Budapesten. A Szilágyi Dezső téri református templomban Pál apostol Timóteushoz írt levelének igéjével búcsúztatták a hírneves építészt: „Ama nemes harcot megharcoltam, futásomat elvégeztem, a hitet megtartottam.” Most mi is búcsúzunk Finta József építőművésztől. Osskó Judit építész, televíziós szerkesztő az Unokáink is látni fogják című tévésorozatában 2005 decemberében, a hetvenéves Finta Józseffel beszélgetett. Ennek írott változatát adjuk közre lapunk hasábjain.

OSSKÓ JUDIT

„AZ ÉPÍTETT VILÁG LELKÉT JÓL ISMEREM...”

A (2005. december 18-án) z elmúlt majd fél évszázad magyar építészetének legsikeresebb, legtermékenyebb, de ugyanakkor a legtöbb indulatot kiváltó alkotója kétségkívül Finta József. A legendás munkabírású építész házai, Budapest kítüntetett pontjain álló szállodái, irodaházai a városkép meghatározó elemei. Míg korábban majd mindegyiket zajos kritika fogadta, mára többségüket a város körülölelte, befogadta. Finta József kitűnően rajzol, akvarellezik, néha verseket ír. Sokoldalú, művelt ember. És a hetvenéves Finta József ma is tele van tervekkel, újabb és újabb megbízásokkal. Gazdag életművéből nem könnyű a válogatás.

– Amikor az ember elér egy bizonyos életkort – jelen esetben a hetven esztendőt –, azt hiszem, hogy ilyen hihetetlenül gazdag és termékeny életút közben összegzésre is gondol...

– Ezt a szép életkort, a hetvenet olyan nagyon nem szeretem. A születésnapomon írtam egy meglehetősen szomorú kicsi verset, amiért a feleségemtől ki is kaptam. De ennyi. Olyan mértékben benne vagyok – szerencsére és sajnos – a mai életben, annyi munkám van, hogy igazából időm sincs arra, hogy elkezdjem magam analizálni. Természetesen azért csendes pillanataiban az ember vissza-visszagondol erre a már nem is tudom milyen hosszú időre, hiszen '58-ban kezdtem a pályámat. Nem hiszem, hogy olyasmit sikerült tennem, amit nagyon kellene szégyellenem, ugyanakkor soha nem voltam olyanfajta, aki túldimenzionálja önmagát. Azt hiszem, hogy jó mesterember vagyok, jó építész, és hasznos dolgokat is csináltam. Ennyi. Jó játék volt eddig, amit csináltam.

– Ma az építészetében mit tart igazán fontosnak? Hiszen nyilván egészen más egy huszonéves ember, építész építészethez és világhoz való viszonya, mint negyven évnyi praxis után.

– Talán a húsz-huszonöt éves praxisom idején a házak formáira, kubusaira, stílusára figyeltem, arra, hogy up to date európai legyen, meg nagyon figyeltem a különböző elméletekre. Aztán egyre inkább elkezdtem figyelni a házak belső tereire, úgy egészében magára a házra mint egységre. És most sokkal inkább a házak élete érdekel. Az, hogy amit csináltam, az visszakérdezhetően működőképes-e, hogy azok, akik belekerültek – lehet az egy család vagy lehet a West End esetében napi harminc-negyven-ötvenezer ember –, jól érzik-e ott magukat, hasz-



Finta József portréja

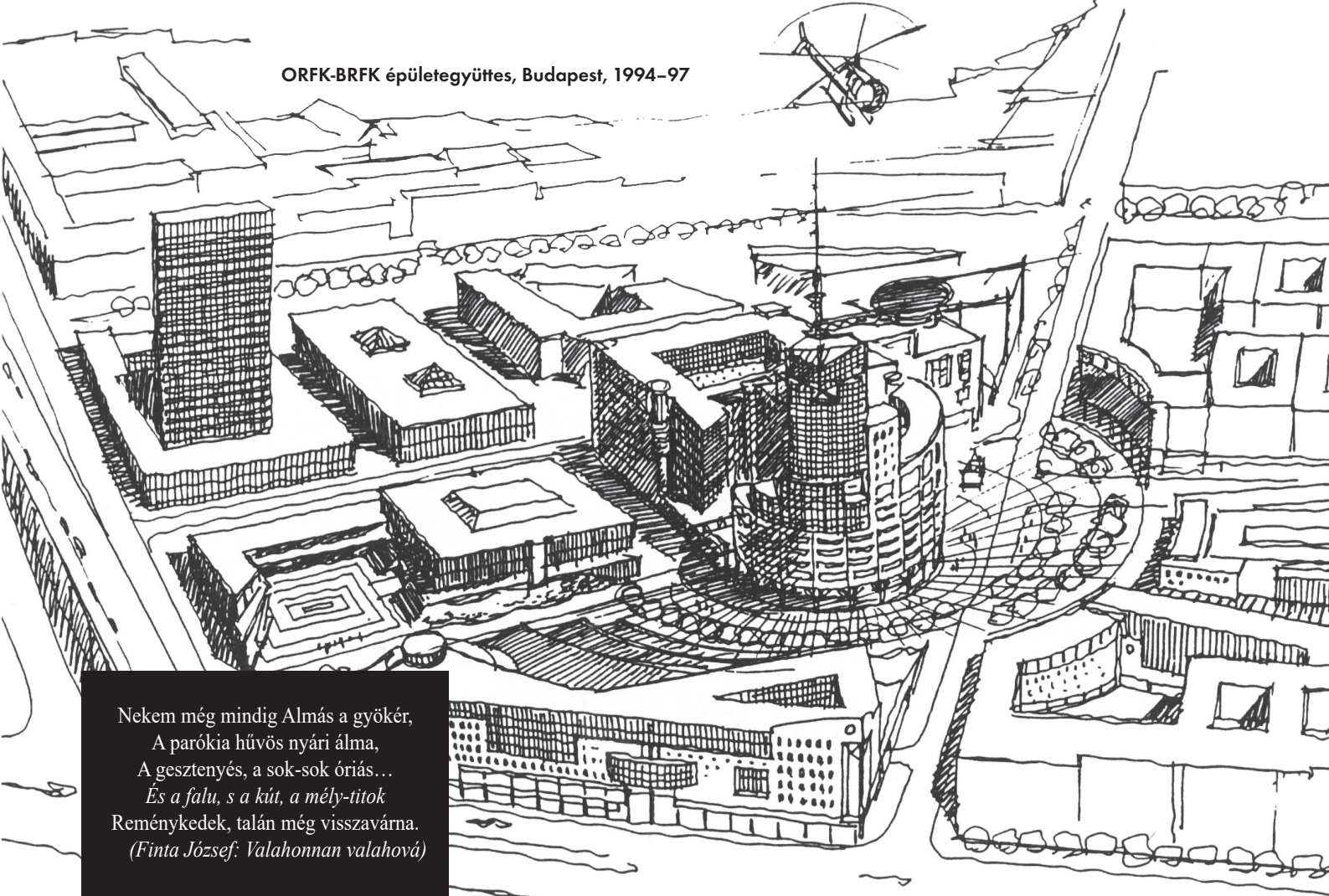
nálják-e, működőképes-e egyáltalán, hogy az adott város, az adott környezet életévé vált-e az épületem, avagy nem. Most leginkább ez érdekel ebben a meglehetősen kaotikus, filozófia nélküli, piacorientált, elég vacak világban.

– '88-ban készítettem magával egy hosszú interjút, és abban a beszélgetésben azt mondta, hogy nagyon fontos az egyidejűség. Tehát hogy az ember itt, Közép-Európában, itt, Budapesten, Magyarországon ne maradjon le nagyon az éppen aktuális világtendenciáktól. Ma vajon ezt az egyidejűséget mennyire tartja fontosnak?

– Amikor azt mondtam, hogy borzasztóan fontos az egyidejűség, akkor mi még benne éltünk keményen a kádári létezésben. Nem voltak anyagok, szerkezetek, konstrukciók, nem lehetett kapni olyasmit, amitől valójában a ház versenyképes lett volna ezzel az európai trenddel, a világtrendekkel. Ma más a helyzet. Ma igazából Magyarországon mindent meg lehet kapni. Mindent meg lehet elvileg csinálni, a piac azonban – vagy az a tőke, az a nyereségorientált tőke, amely Magyarországra jön – nem épp presztízsépületeket akar csinálni, hanem két-három-négy éven belül ki akarja vinni az épület által hozott nyereséget. Ez bizony sokkal keményebben visszafog minket, spirituális értelemben mindenképpen, mint akár a kádári érának a szegénysége.

– Tehát azt mondja, hogy a rendszerváltás után még nehezebb helyzetbe került a magyar építészet és kerültek a magyar építészek, mint a kádárizmus idején?

– Teljesen egyértelműen. Ettől függetlenül persze a kádárizmust senki nem kívánja vissza, aki józan ember, de több szempontból is egyszerűbb volt az építészek munkája. Részben azért, mert nagyvállalatokban voltak – ezeknek a nagyvállalatoknak minden negatívumával együtt –, közösségekben dolgoztak. Ezeknek a közösségeknek megvolt a maguk önellenőrző mechanizmusa is, és a közösségben dolgozni vagy jó közösségben dolgozni nem rossz dolog. Azóta szétrobbant az egész építész-társadalom miniközösségekké, egzisztenciális problémákká, és bizony az a fajta, önmagukat ellenőrző együttlét, minőségben ellenőrző együttlét nem létezik. A piaccal sokkal nehezebb játszani. Egy párttitkárt – mert általában nem volt olyan nagyon okos, hogy mást ne mondjak – elég jól át lehetett verni különböző jelszavakkal. A piac nem ilyen.



Nekem még mindig Almás a gyökér,
A parókia hűvös nyári álma,
A gesztenyés, a sok-sok óriás...
És a falu, s a kút, a mély-titok
Reménykedek, talán még visszavárna.
(Finta József: Valahonnan valahová)

A piacot nem lehet átrázni. A piac az végtelenül keményen számol, és amikor én anyagban, szerkezetben, térben, kubusban, formában, stílusban gondolkodom, ő számokban gondolkodik. És ez egészen más, sokkal keményebb világ. Valószínűleg az a probléma, hogy én már ezt nem tanultam ki. Lehet, hogy azoknak a fiataloknak, akik most végezték el az egyetemet, vagy akik elmennek külföldre dolgozni, azoknak ez természetes. Az én számomra, az én generációm számára nem az.

– Ugyanakkor viszont már a rendszerváltás óta tervezték azokat a nagy budapesti középületeket – a Kempinski szállót, a Bank Center épületét, a rendőrséget, a West Endet –, amelyeknél ezeket a nehézségeket maguk az épületek nem mutatják. Sőt, bizonyos szempontból, ha összehasonlítom a korábban építettekkel, az újabbak nagyvonalúbbak, nagyszabásúbbak.

– Elég sokszor megkapom, és teljesen igazoltan, azt a szemrehányást, hogy túl pesszimista vagyok, amikor beszélek meg írok. És ez tény. Az építészet abszolút optimista szakma. A katonák legyenek pesszimisták, őket löni tanítják – minket meg építeni tanítanak. Tehát amikor dolgozom, amikor rajzolok, amikor az első skiccét firkálom föl a háznak, az hallatlanul örömteli pillanat. Amikor úgy nagy általánosságban látom

a trendeket, látom Budapestet, látom a magyar gazdaság helyzetét, a magyar építészet helyzetét, akkor beszélek pesszimista módon. Különböző tény és való, hogy azokkal az épületekkel kapcsolatban, ami a rendszerváltás óta elsorolódott, szerencsém volt. Hiszen a Bank Centerben, noha rettenetes csatákat kellett vívnom azért, hogy milyen legyen, de végül is brazil gránit van benne, és első osztályú nyílászárók és klíma. A West Endnél is, miután megharcoltuk a magunk harcát az amerikai partnereinkkel, minden vita után szinte azt tudtuk csinálni, amit akartunk. A kisebb házaim, mint a kardiovaszkuláris centrum vagy a Rezeda utcai kis villa is olyan, amit nyugodtan tudok vállalni. Szóval, ha a magyar építészet általános helyzetéről beszélek, akkor pesszimista vagyok, amikor a saját házaimra gondolok vissza, akkor nem vagyok ennyire szomorú.

– Valaki azt írta egyszer, hogy neki a Finta József tervezte épületekkel egyetlenegy gondja van, hogy nem rendelkeznek igazán egyedi és minden egyes épületre jellemző és jellegzetes formai vagy stílusi megjelenéssel.

– Talán még mindig közelnézetben látom én is – meg látják mások is – a házaimat. Lehet, hogy tíz év múlva, húsz év múlva vagy egyáltalán nem lesz rólam szó, mint aki valamikor jelen volt a magyar építészetben, vagy ha szó lesz rólam, akkor lehet, hogy egységesebb lesz ez a kép, amit csináltam és mint amilyenek most látszik. A másik meg az, hogy azért '58 óta mit változott a világ! Én nem vagyok az a típusú építész, aki annyira fontosnak tartom magamat, az egyéniséget, az önmegvalósítási pózimat, hogy ráerőltessem a világra mindig és minden alkalommal azt, amit én gondolok a világról. És amit mindig is szem előtt tartottam, hogy a háznak minden körülmények között működni kell. Tehát az építészet igenis szolgálat, szolgáltatás először, aztán különös pillanataiban művészetté válik. És talán ezer vagy tízezer épületből egy jellel is válhat. Nem lehet úgy nekikezdeni egy háznak, hogy én most csinálok egy jelet, aztán fizessék meg.

– Amikor elkezdte nagyon fiatalon, nagy munkákkal ezt a szakmát, akkor hosszú éveken át az építésztársadalom üdvöskéje volt. Aztán amikor egyre több munka érte el, ráadásul ezeknek a munkáknak jó része kívülről kedvezőnek tűnő osztrák konstrukcióban készült, akkor



City Center irodaház, előcsarnok

nagyon ellenségessé váltak magával szemben. Most már nem Finta József az egyeduralgó Budapestén, ahogy annak idején sokan látták és érezték. Most milyen a szakmával való viszonya? Egyáltalán van-e szakmai közélet?

– Azt hiszem, hogy nem nagyon. Talán azt mondanám, hogy kezd kialakulni egy olyan polgári közélet, amelyben az építészet kezd fontossá válni. Azt hiszem, hogy a magyar építészet belekerült egy általam még kezelhetetlennek tartott, pénzorientált globalista világba, és ebben még nem nagyon tudja magát elhelyezni. Valójában egy óriási versenynek tekinti azt, ami most van. Meglehetősen kevés a munka, nagyon sokan vagyunk, túl sok az építész, és egymásnak feszülnek az indulatok. Na most ez nekem azért kedvez, mert ma mindenki mindenkit utál, tehát most már nem én vagyok az első számú célpont. Sőt, azt hiszem már belenyugodtak abba, hogy én még azért hetvenévesen is létezek a szakmában, és most már inkább a felső középgenerációra figyelnek, azokra, akik elég sok munkát kapnak, azokat kell kilőni. Én már itt maradtam megkövülten.

– És hogyan viselte annak idején ezeket az elég éles és sokszor igaztalannak érzett kritikákat?

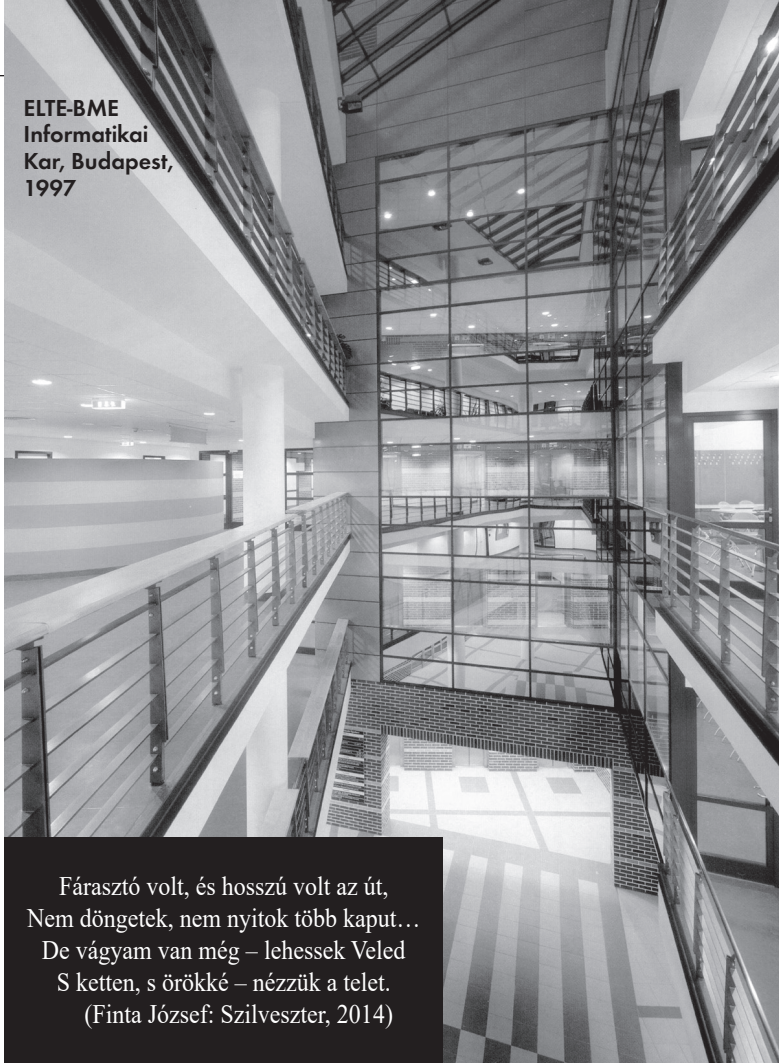
– Nem nagyon jól. Bár az volt a szerencsém, hogy akkor is nagyon sok munkám volt – sőt akkor volt igazán sok munkám –, tehát nem értem rá arra, hogy nagyon szomorkodjak. De ezek tényleg igaztalan vádak voltak, mert mindig a referenciáim alapján kaptam a munkákat. Soha nem kellett, vagy nem volt szükség arra, hogy bárkit kiüsse bármilyenfajta munkából. Virág Csaba mondta, hogy én a munka farkasa vagyok, de nem a farkastörvények szerint dolgoztam. Csak nagyon sokat. Napi tíz-tizenkét órát, és ezt, ugye, a megrendelők is tudták. A beruházót eleve nem néztem le, megpróbáltam meghallgatni az igényeit. A befektetők, beruházók, legyenek akár államiak, akár magánzók, nagyon fontosnak tartják, hogy azt az egy-két-tíz-hús-harminc milliárdot hova rakják, mit csinál velük az építész. Mostanában kialakult egy olyanfajta baráti kör, egy olyanfajta építészársaság, akiket én nagyon nagyra becsülök. Kicsit elcsendesedett körülöttem sok minden. Talán politikai alapon nem annyira, de az egy más térsza.

– Ha már belefogott, akkor ebben a politikai táborokra szakadt és egymásra acsarkodó világunkban nagyon merész lépés volt, hogy ennyire egyértelműen elkötelezte magát az egyik oldal, nevezetesen Orbán Viktor és a Fidesz mellett.

– Soha nem politizáltam, nem is vagyok politikus alkat, és azt hiszem, hogy most sem politizálok. Azért azt hozzá kell tennem, hogy valamit Erdélyből mégiscsak hoztam, vagy a génjeimben mégiscsak benne van az a világ, ahonnan jöttem. Tehát Kolozsvár, a Farkas utca, a református gimnázium vagy ahova hét évig jártam, a budapesti Lónyay Utcai Református Gimnázium, a neveltetésem. Ebben van bizonyos fajta konzervatívizmus, olyan nemzettudat, amely nagyon fontos lenne, hogy benne legyen mindannyiunkban. Sajnos annyira nincs benne. Ugyanakkor benne van az erdélyiségnek egy jó értelmű liberalizmusa. Tolerancia mindenki felé. Erdélyben egyszerűen nem lehetett másnak lenni. Hát ott voltak a románok, a szászok, mindenféle náció. Édesapám kiváló Eminescu-fordító volt, csomó román barátja volt, tehát én gyermekkoromban egész egyszerűen nem tudtam, hogy más nációt szidni kéne. Úgy érzem, hogy amikor politizálok, vagy úgy tűnik, hogy politizálok, abszolút szakma-politizálok. Arra gondolok, hogy ha valamelyik pártnál el lehet érni, hogy az építész a helyére kerüljön, hogy értsék meg, hogy amit csinálunk építészeti címen, az óriási manipuláció. Hogy az emberek életét lehet szebbé tenni vagy totálisan megkeseríteni akár egy rossz lakásalaprajzzal! Hogy az építész mint kultúra, mint művészet, mint tudomány, mint ipar, mint gazdaság együtt meghatározza egy országot, egy nemzet létezését. Ha valaki figyel az én ordítózásaimra, akkor én odaállok. Ennyi történt. Ha ez rossz dolog, akkor rossz dolog. Nem baj.

– Az organikus építészeti irányzatot, Makovecz Imrét és Finta Józsefet korábban mindenki szembeállította egymással, és főként a nyolcvanas években két építész létezett mindösszesen Magyarországon: Finta József és Makovecz Imre.

ELTE-BME
Informatikai
Kar, Budapest,
1997



Fárasztó volt, és hosszú volt az út,
Nem döngetek, nem nyitok több kaput...
De vágyam van még – lehessek Veled
S ketten, s örökké – nézzük a telet.
(Finta József: Szilveszter, 2014)

– Természetellenes volt az a képlet, hogy két építész létezik, Makovecz meg Finta. Másrészt fiatalabbak is voltunk, Imre is és én is, körülbelül egykorúak vagyunk, bár ő állandóan hangsúlyozza, hogy ő sokkal fiatalabb nálam, mert pár hónappal valóban az. De ő is hetvenéves. Vadabban vitatkoztunk, és olyan dolgokon, amelyek ma már, visszanezve, nem annyira fontosak. Nekem legalábbis nem. Együtt alapítottuk a Magyar Művészeti Akadémiát, amelynek ő az állandó elnöke, én elnökségi tagja vagyok. Volt idő, amikor szinte hetente találkozunk. Én nagyon nagyra becsülöm Makovecznek a formateremtő képességét. Tehát azt hiszem, elmúltak ezek a nagy viták. Ezek a nyolcvanas évek velejárái voltak.

– Makovecz tanítványai számosan vannak, tényleg iskolát teremtett. Igazából Finta-iskoláról lehet-e beszélni? Ambicionálta-e, hogy Finta József-tanítványok folytassák a maga munkáját, vagy ezzel így nem foglalkozott?

– Nem, soha nem foglalkoztam ezzel. Részben, mert van önismeretem. Én nem ilyenfajta mestertípusú építész vagyok, nem ilyen iskolateremtő lény. Egyszerűen próbáltam azzal nevelni a környezetemben lévő fiatalabb építészeket, hogy csináltam a házaimat. Ha ezeknek a házaknak, ezeknek a terveknek volt valamifajta mondandója, sugárzása, képlet-szerűsége, valami – ez nagy szó – jövőbe mutató tulajdonsága, akkor talán valamit neveltem az ifjabb kollégáimon. Itt-ott látszik is. De ez soha nem a forma!

– Amit viszont magától biztos, hogy megtanult mindenki, aki dolgozott vagy dolgozik maga mellett, az az a fajta profizmus, ami a rendszerváltás előtt különösen nem, de azóta sem feltétlenül jellemző a szakmára.

– Nem tűröm a tervezésben a szabadosságot, a pongyolóságot! Nem igazán tűröm, ha a negyvenfős irodánál nem tudok minden tervet megnézni és ellenőrizni, pláne amióta számítógépen eldugják előlem a terveket. Igazából nagyon haragos tudok lenni, hogyha valaki ilyen értelemben nem minőséget termel. Most is vannak olyan kollégáim, akik biztos, hogy engem kicsit öregnek, konzervatívnak tartanak, de ugyanakkor az talán tetszik nekik, hogy amikor jön egy olyan munka, amit egy nap alatt kell megcsinálni, hirtelen egy egész városrészt ki-

találni, azért a cégnél erre még én vagyok alkalmas. Ez biztos, hogy a professzió és az idő. A tapasztalat.

– *Ha megengedi, megkérdezném: milyen örökségekből és milyen indíttatásból áll össze ez a magában élő kettősség?*

– Ha az ember hisz, és miért ne hinne, az örökségében, akkor ez eléggé egyértelműen alakulhatott így. Édesapám meglehetősen szigorú magyar–latin szakos tanár volt, aki ugyan fiatalkorában nagyon is benne volt a kolozsvári művészeti életben, és nagyon szerette a közösségi létezést, de otthon kemény volt. És szerette a rendet, szóval nem tűrt semmiféle lazaságot. Édesanyám, aki nagyon szép volt, nagyon okos, és egyetemet végzett, amikor az ő korában ez még nem volt olyan nagyon divat, ő meg teljesen más típus. Nagyon szeretett énekelni, egy bohém paplány volt, református paplány. És ez a kettősség, ez a kettős öröklődés bennem is kialakult. Egyrészt nagyon szeretem a rendet, illetve a saját rendemet. Magam körül is szeretem a rendet. Például megbolondulok, hogyha egy kép ferdén áll a falon. Ugyanakkor meg teljesen ki tudok készülni a németes poroszságtól. Igen, ez a kettősség megvan, és ezt vállalom magamban. Nem is lehetne másképp elviselni azt az életet, amit én élek. Ezt a nagyon nagy vállalatot, a vállalat vezetését, a tervezést, a tervezés játékait, a munkaszerzéseket, ugyanakkor a rajzolás örömet, a festést, a versírást néha-néha, aztán az akadémiai mozgásokat, a komolykodásokat. Szóval annyira összetett, amit nekem csinálni kell, hogy ebben ez a genetikai összetettség, azt hiszem, hogy jó örökség. Mindenképpen jó örökség.

– *Nemcsak az építészeti művelési magas szinten, hanem rajzol, verseket ír, és sok évtizede, mindenütt jelen van. Azon gondolkodom, hogy Finta Józsefnek hány órából áll egy napja. A Magyar Művészeti Akadémia Kecse utcai összejövetelein is jelen van, koncertekre jár, fenntartja ezt a műtermet, utazik néha. Nem is értem, hogyan tudja csinálni?*

– Egyre nehezebben, most már fárasztanak különböző dolgok. Az akadémiai tagsággal egyfajta misszió is jár, hozzátartoznak bizonyos bizottsági tagságok, és talán ezért rajzolok egyre többet. Persze inkább csak az utazásaimon vagy néha-néha kampányszerűen akvarellezek itthon esténként, mert valami kell, ami levezti ezt a túlpörgetett életet. Amikor utazunk a feleséggel, akkor tényleg ki tudunk eresztetni. Amikor a Pantheon mellett esténként gyertyafénynél vörösborot ihatunk, előtte még a naplementében lerajzolhatom előlről, hátulról a Pantheont... Ez gyönyörű, és enélkül már nem tudnám kibírni a magam létezését, az együtt létezésünket Zsuzsival.

– *Olvastam az önéletrajzában, hogy eredetileg festőnek készült. Aztán mégis az építészeti választotta.*

– Valójában nálam rosszabb káder alig volt. Anyai részről református esperes nagypapa, édesapámat meg abban a másodpercben, amikor elérte a kort, azonnal nyugdíjazták. Egy református leánygimnáziumnak volt az igazgatója Nagyváradon, és elég potens lény volt pont a legcikornyásabb idejében az országnak, amikor visszakért Erdély. A Nagy Imre-évnél köszönhettem, hogy '53-ban egy kitűnő érettségivel, szakfelvétellel, illetve minimális felvétellel be lehetett kerülni az egyetemre. Édesapám

féltett engem, és azt mondta, hogy a művészpálya rém veszedelmes. Javasolta, hogy válasszak egy rendes pályát, és majd utána azt csinálom, amit akarok. Most már tudom, hogy lett volna annyi tehetségem, hogy elég jó grafikus legyek, vagy festő, de akkoriban teljesen bizonytalan voltam önmagamban. Most ezért rajzolok bőszen, mert azt hiszem, hogy a házak, az épített világ lényegét, lelkét, szívét, szellemiségét én jobban ismerem, mint egy avatott grafikus vagy festő.

– *Sokan megkérdezték, hogy az erdélyi lét predestinálta volna arra, hogy maga legyen az, aki egy Kós Károly-i építészeti örökséget valamely módon folytat?*

– Az a helyzet, hogy amikor én az egyetemet végeztem, akkor a szecessziót nem is tanultuk. A Kós Károly-i népi szecessziót sem tanultuk. Ezen túlmenően, amikor nagyapám Kalotaszeg esperese volt, Kós Károly annak az egyházkerületnek a világi gondnoka volt, és nagyon sokat járt mokány lován a házhoz. Szerintem nem az Úristen és a református egyház miatt, hanem az öt gyönyörű Csűrös lány miatt, édesanyám és a testvérei miatt, akik nevettek rajta, mert – elnézést kérek – a mokány ló és Kós Károly egész habitusa egy fiatal és szép lánynak furcsa volt. Én ezeket a Kós Károly-legendákat tudtam, és ezek a furcsa családi anekdoták engem valahogy megzavartak a Kós Károly-képemben. Tragikus fordulat vagy meséje az életemnek, hogy akkor találkoztam vele először igazán, amikor a temetésén az építőművészek szövetsége nevében én mondtam a búcsúbeszédet a sírjánál...

– *Mikor érezte az egyetemen, hogy az édesapja által javasolt pálya közel áll magához?*

– Az egyetemen sosem éreztem... Akkor tanultam meg a szakmát, amikor bekerültem a Lakótervbe, a Lakóterv mesteriskolás műtermébe. Zilahy István vezette, aki nem is annyira építészként, de emberként fantasztikus lény volt. Életem legszebb néhány éve volt, amikor ő vezette a műtermet és alatta dolgozhattam. Roppant kemény verseny is volt persze, hiszen nekem nem volt még semmi gyakorlatom, a kollégáimnak már három-négy-öt-hat éves gyakorlata volt. Helyt kellett állni a pályázatokon, szóval ez nevelt engem építésszé. Meg az, hogy egyszerre kaptam olyan munkákat, amelyek épültek, felépült az a dunajúvárosi garzonház, amelyre az első Ybl-díjamat kaptam.

– *Az igazi ismertséget a Duna-parti pályázat és aztán az ennek nyomán felépült Hotel Duna Intercontinental hozta...*

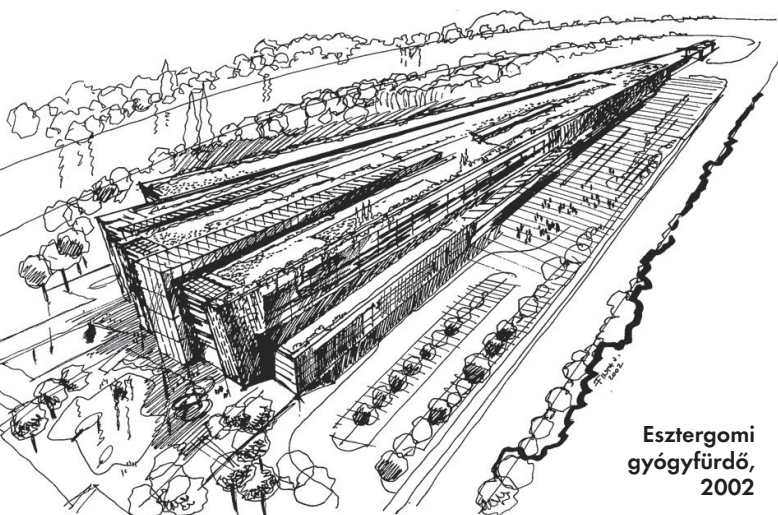
– 1961-ben volt ez a pályázat... Amikor bejött az Intercontinental-verseny, a Lakóterv akkori igazgatója becsúztatott ebbe a versengésbe. Kovács Lászlóval, akinek már voltak szállodák belsőépítészeti kapcsolatos tapasztalatai, megnyertük ezt a versenyt. Harmincévesen kaptam a nyakamba ezt a tébolyult méretű házat és tervezést, és ebbe belerokkantam. Formálisan. Addig nem volt egyetlen rajzoló se, minden házamat egyedül rajzoltam, Salgótarjánt is. És akkor kaptam egy tizenhét fős műtermet, a kollégák egy része idősebb volt nálam, semmilyen vezetési tapasztalatom nem volt. Borzasztó időszak volt. A ház első képletét, amivel nyertünk, kinyírták, és megszületett a mai ház, amit persze azért most is vállalom.

– *A salgótarjáni városközpont talán a mai napig az egyik, szívéhez legközelebb álló munka, nem?*

– Már terveztem az Intercontinentalt, amikor még műveztem Salgótarjánt. Megkaptam a Fő tér kereskedelmi részét, a Pécska áruházat, aztán később egy elég fontos lakóházsort, amely lezárja ezt a központi térstruktúrát, aztán a nyugati városrészt, majd a könyvtárat. Tehát életem nagyon izgalmas része Salgótarján. Az utolsó olyan munkám volt, amelynek minden szögét én rajzoltam.

– *Utána jöttek a paneles szállodák, és a rossz nyelvek szerint ezek voltak későbbi sikereinek a megalapozói. Mert Bondor elvtárs, az akkori építésügyi miniszter szerint, ha valaki bebizonyítja, hogy a panelből még szállodát is lehet építeni, annak az embernek minden lehetőséget meg kell adni.*

– Ez azért vicces, mert szerintem a panel lakásra tökéletesen alkalmatlan, szállodára viszont teljesen jó, lévén a szálloda egy cellás térrendszert építmény. Csak annyit, hogy engem a Volga szálló megmentett!

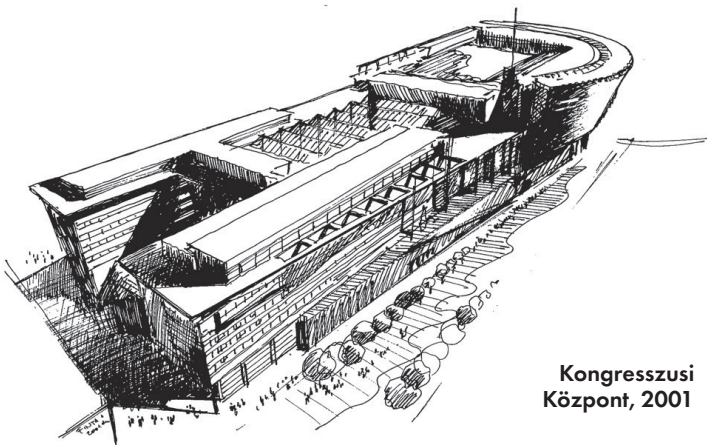


Esztergomi
gyógyfürdő,
2002

Mert akkoriban az Intercontinental-vita meg a Hilton-vita, a két legendás vita borzolta a kedélyeket. Az újságokban, például a Népszabadságban harcos olvasói levelek jelentek meg, hogy mit kellene velem csinálni, aki tönkretettem a várost. És akkor hirtelen jött a Volga, utána rögtön a szlovákok rendelték Pozsonyba egy ugyanilyen szállodát, aztán később Brnóba is egy négyszáz szobás szállodát terveztünk. Ezt élveztem. Nagyon jó statikusokkal, jó gépészekkel dolgoztam. Jókat utaztunk, hatalmasakat ettünk Pozsonyban és Brünben vagy Brnóban...

– *Hihetetlen gyakorlatot szerzett a szállodatervezésben. És amikor elindultak azok a bizonyos osztrák konstrukcióban épülő szállodák, akkor fel sem merült, hogy ezeknek a tervezését más kapja meg.*

– Némelyik szálloda megvolt már panelből, mint a Novotel meg a Penta. És amikor az osztrákok berobbantak ide a maguk hitelével és dögre keresték magukat rajtunk, akkor egyszerűen ezeket folytattam. Ugyanez volt a Fórumnál. Ez nagyon jó iskola volt, megtanított tárgyalni, megtanított külföldiekkel viselkedni, megtanított mozogni ilyen körökben. Megtanított nagyon nagy osztrák cégek vezetőivel tárgyalni, taktikázni, és nem az itteni mély kádári létezésben, hanem kint Európában.



Kongresszusi
Központ, 2001

– *Ezek a munkák folytatódtak a rendszerváltás után is, szinte kivétel nélkül külföldi konstrukcióban.*

– Közvetlenül a rendszerváltás után indult meg a Kempinski szálló. Nagyon izgalmas és nagy munka volt, és megint csak jó iskola, mert amerikai belsőépítéssel kellett dolgozunk. Puhl Antal és Havas Anikó voltak a partnereim. Következett aztán a Bajcsy-Zsilinszky úti irodaház, amelyet szlovénnel csináltunk, szlovén kivitelezőkkel. Szívbeli barátságba kerültünk, velük dolgozni sokkal jobb volt, mint az osztrákokkal.

– *Aztán jött a rendőrség...*

– A rendőrséggel és a Bank Centerrel tudtunk igazán maszek irodává válni. A rendőrséget máig nagyon szeretem. Furcsa dolog, de soha olyan szabad kezet nem kaptam kívülről megformálni, „megszobrászni” a házat, mint akkor. Belül persze végtelenül kemény és szigorúan előírt funkcionális képlete van az épületnek, de kívül úgy gyűrhettem, ahogy akartam. Itt is volt persze egy óriási megoldandó probléma: egy éjszaka kellett közel egymilliárdot leszedjek a házról. Ezen múltott, hogy megépül vagy nem épül meg. De megépült! A Bank Center esetében is óriási csatáim voltak, és számomra roppant nagy kihívás volt egy legendás beruházó, befektető nemzetközi szakértővel, Otto Blau úrral harcolni az épületért. Akit ellenfelemnek gondoltam akkor, aztán később nagyon nagyra becsültem. A Bank Center szerintem bárhol a világon megállná most is a helyét. Még akkor is, hogyha a magyar építéskritika elfelejtette ezt a házat. És utána rögtön jött a West End, amelynek a léptéke, a Demján-féle befektetések roppant izgalmas és nagyon nehéz mechanizmusa nem kis kihívást jelentett. Azt persze borzasztóan sajnálom, hogy a ház lényege – tehát az, hogy lefedjük a Nyugati pályaudvar teljes sínrendszerét, és az állatkerttől kezdve egészen a Nyugatiig részben a sínek felett bővítjük az állatkertet egészen a Ferdinánd hidig, illetve a pályaudvarig, hogy egy hatalmas vegyes ifjúsági centrumot csináltunk volna, illetve a Podmaniczky utcából egy új, majdnem Andrássy út-szerű promenád – végül nem valósult meg.

– *A West End elképesztően gyors ütemben kellett hogy felépüljön...*

– A West End ünnepélyes átadása előtti egy-két napban ideglázat kaptam, nem mertem kimenni a házba. Tudniillik olyan állapotban volt a ceremónia előtt, mint más normális épület, mondjuk, három-négy hónappal az átadás előtt. Amikor átadták, mintha egy Omega-koncerten lettünk volna. Hatalmas füstök terjengtek a házban, de mindenki azt hitte – az ünneplő illusztris közönség –, hogy ez hozzátartozik a happeninghez. Egy fenét! Por volt! De olyan, hogy megállt a levegőben. Az amerikaiak eldugaszolták a Niagara vízesés egyetlen lefolyóját, mert ők nem tervezték bele a lefolyót. Ennek következtében harminc üzletet elöntött a víz abban a pillanatban, amikor Orbán Viktor és Demszky Gábor mentek végig a házban, meg Peter Munk. De kész lett a West End is!

– *Időközben magának egy szívműtétje is volt.*

– Kiderült, hogy egy ér beszűkült. Ezt a bűnös eret már a városmajori kórházban találták meg, utána megműtötték. Kiváló kezekbe kerültem, Szabó Zoltán operált.

– *Amikor a Cardiovascularis Centrumot tervezte, volt fogalma, hogyan is működik ez belülről?*

– Ingyen terveztük meg majdnem teljes egészében a házat. Az építészterveket ingyen csináltuk. Volt egy olajtárolója a szív- és érsebészetnek, és azt mondták, hogy ebből az olajtárolóból kéne csinálni egy cardiovascularis központot. Életem egyik legbonyolultabb háza lett, de nagyon jó volt csinálni ezt a kicsi kórházat.

– *Meddig terjed az építész felelőssége? Hol van az az etikai határ, amit nem szabadna áthágni?*

– Nagyon nehéz kérdés ez, és azt hiszem, korunk legnehezebb kérdése. Olyan simán fut át a munka az elviselhetőtől az elviselhetetlenbe! Nehéz úgy egy olyan világban, amikor kevés a feladat, de, mondjuk, negyven embert el kell munkával látni, el kell tartani. És nehéz megúszni az önmagyarázataimat. Tehát, amikor bemagyarázom, hogy amit még csinállok, az tisztességes. Nem egyszerű ebben az abszolút piaciorientált, nyereségorientált világban, ahol minden befektető túl akarja építeni a telkét és az elviselhető léptéket. Amikor a városok általában nem tudják, Budapest végleg nem tudja, hogy mit akar csinálni. Amikor nincs egy olyan vezéralma egy városnak, amely pontosan megmondja a megrendelőnek, a mindenkori befektetőnek, az ide érkező tőkének, hogy ezen a telken ezt és ezt csinálhatod, és ha ez neked megéri, akkor gyere ide. Mindig elmondom, mint egy imamalom: amely országban ’45 óta nincs rajztanítás, nincs vizuális környezetkultúrára való nevelés, nincs lakáskultúrára való nevelés, az emberek nem tudhatják, hogy mi a szép. Talán most kezd kialakulni egy olyanfajta közeg, esetleg kinevelődik egy fiatal generáció, amelynek fontos, hogy hol lakik, hol él. Hogy hol lehet egy jót vacsorázni a Liszt Ferenc téren; hogy az építészet fontos. És talán, ha ezek a mozgalmak megerősödnek, akkor rá tudják kényszeríteni a mindenkori hatalmat, a kormányt, a fővárost, a polgármestert, a főépítést, bárkit, hogy az építészet borzasztóan fontos dolog, és nagyon kegyetlenül manipulálja az embereket. De tudja javítani is az embereket. Lehet életindukció és lehet pusztító erő. Ha erre nem jön rá ez az ország, akkor lehetnek nagyon jó magyar tervezők, lehetnek jó magyar épületek, de nem lesz jó magyar építészet.

– *Vannak közeli és távoli tervei?*

– Vannak olyan munkák, mint a Kongresszusi Központ, amit mindig szerettem volna megcsinálni. És Debrecenben vannak munkáim, amelyek izgalmasak, és amelyeket még szeretnék befejezni.

– *Ezt a mostani beszélgetést összegzés helyett inkább pillanatfelvételnél érzem, hiszen minden folytatódik tovább.*

– Nagyon remélem, hogy pillanatfelvétel. A közeli tervünk lemenni Erdélybe, Kiskapusra. Kiskapuson fantasztikus a táj. Kimegyünk a ház elé, szemben velünk van egy domb, ott vannak a csordák, a falu végében pedig zord szurdok, ahova befut egy patak. Rajzolok öreg fákat, fűzfákat a patak partján. Az erdőkben hatalmasakat lehet barangolni. Erdélyben vagyok és otthon vagyok. Utána nagyon jó hazajönni Pestre, mert akár mennyire is szapulom ezt a várost, ez is a hazám. ♦



ORFK-BRFK épületegyüttes, Budapest, 1994–97



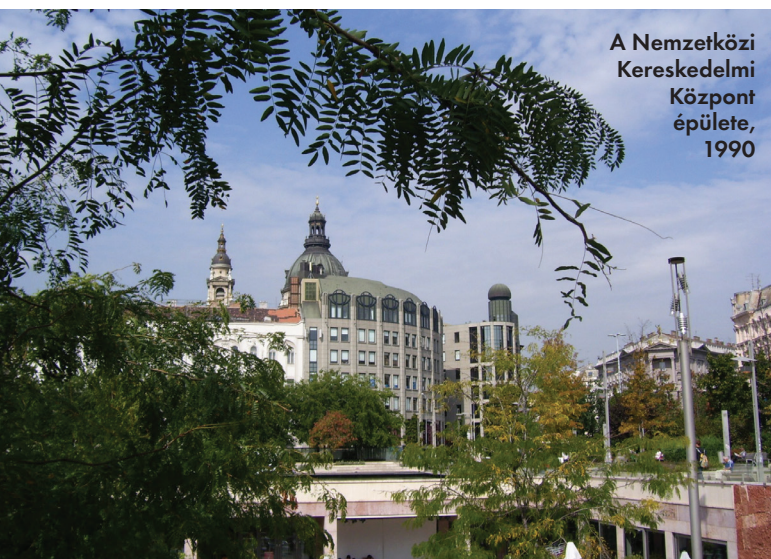
Hotel Intercontinental, 1981



Rezeda utcai lakóház,
Budapest



ELTE-BME Informatikai Kar,
Budapest, 1997



A Nemzetközi
Kereskedelmi
Központ
épülete,
1990



Kempinski
Hotel Corvinus
Budapest, 1990

A műtárgymentés szolgálatában

Varga Péter ötvös-restaurátor munkái

Cikkünk a 16. oldalon

Gyöngyház
borítású
fedeles
serleg,
1590



LYUKASÓRA KÜLÖNSZÁM

XXXIII. évfolyam, II. szám, 2024/2.

A szerkesztőbizottság tagjai:

**Alföldy Jenő, Ágh István,
Bertalan Tivadar, Czigány György,
Dobai Péter, Iancu Laura,
Pröhle Gergely, Raffay Dávid,
Rózsássy Barbara, Rozsondai Marianne,
Szakonyi Károly, Szikora János**

Főszerkesztő: **Sághy Ildikó**

Főmunkatárs: **Szakonyi Károly**

Művészeti vezető: **Réti Attila**

Olvasószerkesztő: **Bognár Antal**

Rovatvezetők: **Welter Ildikó, Simon Erika**

Különszámunkat

a Magyar Művészeti Akadémia
werkfotóival és dokumentumképeivel
illusztráltuk.

Nyomdai kivitelezés:

VIRTUÓZ Kiadó és Nyomdaipari Kft.

Felelős vezető: **Tolonic Gergely**

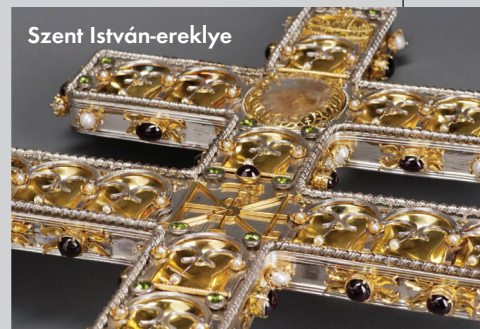
Szent László
hermája,
XV. század



Zeleméry László
talpas keresztje,
1586, restaurálás
után



Szent István-ereklye



Hegykristály láda, 1450

Guruló óra, XVII. század,
Esterházy-gyűjtemény

